

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

BOŽIDAR NIKŠA TARABIĆ

**DRUŠTVENO-POLITIČKA UKLJUČENOST MLADIH
KVALITATIVNA I KVANTITATIVNA ANALIZA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2015.

Društveno-politička uključenost mladih – kvalitativna i kvantitativna analiza

Sažetak

Mladima su dostupni brojni mehanizmi participacije u društvenim i političkim zbivanjima, u vidu mogućnosti sudjelovanja u javnom diskursu i samom procesu odlučivanja. Međutim, mnogi od njih ne koriste tu mogućnost. Cilj istraživanja je bio propitati fenomene društveno-političke uključenosti mladih: načine na koje se mladi dominantno informiraju o društveno-političkim zbivanjima, samo-percepciju informiranosti, načine aktivnog uključivanja, njihove stavove o uključivanju u iste te motivacijske faktore u podlozi njihove neuključenosti. Istraživanje je provedeno u dva dijela: kvalitativnom (fokus grupe) i kvantitativnom (Internet anketni upitnik). Na temelju rezultata tri fokus grupe je izrađen Internet anketni upitnik koji je ispunilo 203 sudionika u dobi od 18 do 29 godina. Sudionici iskazuju umjeren interes za društveno-politička zbivanja, o njima se informiraju i najviše se u njih uključuju putem modernih medija (Internet – novinski portali i društvene mreže) i razgovora (romantični partner, prijatelji i roditelji). Izvedeni su i deskriptori pojedine razine informiranosti i tri motivacijska faktora koji su u podlozi ne uključivanja u društveno-politička zbivanja: 1) Ne podržavajuća okolina; 2) Opća nezainteresiranost; 3) Percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog. Sudionici su nezadovoljni svojom razinom informiranosti te izvještavaju o niskoj razini uključenosti u društveno-politička pitanja. Smatraju da bi se mladi u većoj mjeri trebali uključiti u društveno-politička zbivanja i kako bi im već oko 22 godine trebalo biti omogućeno i preuzimanje odgovornih društvenih i političkih funkcija. Izjavljuju kako bi se ovi problemi mogli sustavno i postepeno, od najranije dobi, razriješiti preko formalnog obrazovanja i mladi-odrasli partnerstva.

Ključne riječi: mladi, društveno-politička uključenost, stavovi, motivacija.

Youth civic engagement – qualitative and quantitative analysis

Abstract

Youth are offered a wide range of civic engagement opportunities, such as participation in public discourse and decision-making. However, many of them fail to engage. The major goal of this study was a closer examination of Croatians' youth civic engagement phenomena: the ways in which young people predominantly inform themselves about the current socio-political events, their self-perceived informedness level, means of and attitudes towards their active participation as well as the motivation residing behind the lack of it. The study was conducted in two stages: qualitative (focus groups) and quantitative (online questionnaire). The online questionnaire was constructed based on the qualitative analysis of three focus groups and was completed by 203 participants between 18 and 29 years of age. Participants report moderate interest rates towards current socio-political issues, of which they primary inform themselves and engage in through the means of modern media (Internet – online-based papers and social networks) and interpersonal communication (significant others, peers and parents). Self-perceived informedness level descriptors were derived, along with the three motivation factors underlying the lack of civic engagement: 1) Hostile environment, 2) General lack of interest, 3) Perception of the current situation as acceptable. Participants are dissatisfied with their level of socio-political awareness and engagement. They believe that youth should be involved to a greater extent and see 22 years of age as appropriate for enrolling in responsible socio-political functions and decision-making. They think these problems could be systematically and gradually resolved, from an early age, through formal education and youth-adult partnerships.

Keywords: youth, civic engagement, attitudes, motivation.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
1.1. Razlozi neuključenosti	3
1.2. Razlozi uključivanja.....	4
1.3. Mogući načini poticanja uključivanja mladih	5
2. Cilj istraživanja, istraživački problemi i hipoteze	6
3. Metoda.....	7
3.1. Sudionici.....	7
3.2. Instrumenti	7
3.3. Postupak	8
4. Rezultati	10
4.1. Izvori informacija i samo-procjena informiranosti o društveno-političkim zbivanjima 10	
4.1.1. Izvori informacija o društveno-političkim zbivanjima.....	10
4.1.2. Razina informiranosti o društveno-političkim zbivanjima.....	14
4.1.3. Obrazovni sustav kao izvor informacija.....	16
4.2. Načini uključivanja i stavovi o uključivanju mladih u društveno-politička zbivanja... 17	
4.2.1. Načini aktivnog uključivanja u društveno-politička zbivanja.....	17
4.2.2. Aktivno uključivanje osoba od 18 do 24 godine u javnoj politici	20
4.2.3. Mladi i preuzimanje odgovornih društveno-političkih funkcija	21
4.2.4. Temeljna građanska dužnost	21
4.3. Motivacija za NEuključivanje.....	24
Glavna komponenta 1 – Ne podržavajuća okolina.....	30
Glavna komponenta 2 – Opća nezainteresiranost	31
Glavna komponenta 3 – Percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog.....	32
5. Rasprava.....	33
6. Zaključak.....	37
Literatura	39
Dodatak 1. Informirani pristanak	41
Dodatak 2. Fokus grupa – pitanja.....	42
Dodatak 3. Internet anketni upitnik.....	43

1. Uvod

Mladima su dostupni brojni mehanizmi participacije u društveno-političkim zbivanjima, u vidu mogućnosti sudjelovanja u javnom diskursu i samom procesu odlučivanja, od npr. sudjelovanja u formalnim oblicima poput glasanja, rada u stranci i lokalnim samoupravama, do neformalnih oblika poput nevladinih organizacija, aktivizma, volontiranja, bojkota, itd. Međutim, mnogi od njih ne koriste tu mogućnost. Razvijene Europske zemlje već duži niz godina iskazuju zabrinutost zbog smanjene participacije mladih u društveno-političkim zbivanjima. Mladi su sve manje informirani i rijetko se uključuju te tako postepeno postaju odvojeni od politike, državnih struktura i procesa (Gaiser, De Rijke i Spanring, 2010). Broj nezainteresiranih za društveno-politička pitanja se u Europskim zemljama se kreće i do 63% (SORA, 2005). Nezainteresiranost je manja u zemljama sjeverne, a najveća u zemljama istočne Europe (SORA, 2005). Stanje u Hrvatskoj prati ono u regiji, tako tek 10% mladih Hrvata iskazuje velik interes za društveno-politička zbivanja, dok njih čak 54% izjavljuje da nema interesa za politiku (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2015). Ovakvo, ispodprosječno sudjelovanje u političkim institucijama i procesima ustanovljeno je i u ranijim istraživanjima na mladima u Hrvatskoj (Ilišin, 2003). Ne samo mladi, već su i građani općenito nezainteresirani za politička zbivanja, što se često ishitreno opisuje političkom i društvenom nezrelošću (Arapović, 2006). Trebamo biti svjesni da se komunikacija dogodila i onda kada nije bila uspješna (Reardon, 1998) pa ovakav pogled spram društveno-političkih zbivanja na mlade u generalnom planu, transgeneracijski, potencijalno preslikava i kritičku nastrojenost (u negativnom smislu) spram uključivanja u društveno-politička zbivanja (Arapović, 2006).

Čini se da se nezainteresiranost i nedostatak znanja mladih o društveno-političkim zbivanjima podrazumijeva (Rathke, 2007). Dodatna otežavajuća okolnost jest što se uz to na mlade često gleda kao i na problematične, nezrele i devijantne (Rathke, 2007). Stereotipiziranje je tek naziv za kategorizaciju, pamćenje pripadnika određene grupe, ne svakog zasebno već skupno, po specifičnim im obilježjima i kao takvo je moralno neutralno te ne razaznaje ispravno od pogrešnog, riječ je tek o urođenoj potrebi za pojednostavlivanjem stvarnosti (Devine, 1989). Načini usvajanja stereotipa, koje predlažu dosadašnja istraživanja, su brojni. Tako njihov izvor mogu biti npr. rana, afektivna iskustva, kognitivna konzistentnost (što nam se čini da je točno pa to kao takvo i prihvaćamo) i kulturalna pristranost (Rudman, 2004). Kombinacija ranih, afektivnih iskustava i kulturalnih pristranosti, stereotipe o mladima čini tzv. konsensualnim stereotipima, koje dijelimo svi i prema tome stereotipima velikog utjecaja. Roditelji i društvo nas od ranog djetinjstva (ne)svjesno odgajaju na način da stereotipi postaju ukorijenjeni u pamćenje djece puno prije nego što su dosegla kognitivni stupanj/razvoj da ih mogu preispitati

i kritički sagledati (Allport, 1954; Katz, 1976; Porter, 1971; Proshansky, 1966 svi prema Devine, 1989). Čak i odrasli ljudi u početku vjeruju svemu što vide i čuju, a tek potom ocjenjuju je li ono što su vidjeli i čuli bilo zaista točno te ako nije to odbacuju (Gilbert, 1991). Tako oboje mladi i odrasli, osim ako se ne potrudu kritički sagledati informacije koje dobiju, s lakoćom usvajaju stereotipe o društveno-političkoj uključenosti mladih. Na taj način stereotipi o mladima kao neuključenima, njihovom nedostatku kompetentnosti i interesa za uključivanjem postaju ukorijenjeni i često *modus operandi* oblici rezoniranja i prije nego se preispita njihova istinitost. Promjena ovih stereotipa je dugoročan i mukotrpan proces te zahtjeva ustrajnost i uporabu kontroliranih procesa mišljenja. Kontrolirani procesi mišljenja, za razliku od automatskih, zahtijevaju aktivnu pažnju pojedinca, a ograničeni su ionako skromnom količinom dostupnih kognitivnih resursa, kojima vršimo samo-regulaciju (Govorun i Payne, 2006). Tijekom opiranja jednom impulsu, osoba je manje sposobna oduprijeti se drugom (Muraven i Baumeister, 2000). Iz toga proizlazi da je jednako teško redefinirati svoje poglede na mlade ili na samog sebe (iz uloge mladih) i angažirati se na području na kojem ne prepoznajemo trenutne i osobne interese. Ovaj se problem može pokušati prevladati tako da na mlade počnemo gledati kao na kapital (Rathke, 2007) – buduće punopravne građane koji će neminovno preuzeti važne društveno-političke uloge (Zeldin, Larson, Camino i O'Connor, 2005). Mladi su, kao socijalni kapital, samo-podržavajući i kumulativni resurs (Rathke, 2007) pa ulažući u njih možemo osigurati povećanje znanja i uključenosti.

Otuđenje mladih od društveno-političkih struktura u razvijenim europskim zemljama dovodi u pitanje budućnost reprezentativne demokracije, a stimulacija njihova uključivanja i integracije u postojeće društveno-političke strukture postaje jedan od glavnih ciljeva nacionalnih politika (Ilišin, 2003). Empirijski rezultati u okviru prvenstveno Njemačkog, zatim i Europskog konteksta pokazuju da su tradicionalni oblici participacije među mladima iznimno nisko zastupljeni (Gaiser i sur., 2010). Ipak, društveno-politička uključenost mladih očituje se kroz manje formalne i slobodnije oblike poput volontiranja, rada u civilnim udrugama, interesnim skupinama i ostalim neformalnim mrežama. Od tradicionalnih oblika participacije mladi su najviše uključeni u glasanje, a 92% mladih glasanje vidi kao najvažniji oblik (vježbu) demokratske participacije (Gaiser i sur., 2010). Iza glasanja, od tradicionalnih oblika participacije, među mladima je najrasprostranjenije potpisivanje peticija, koje potpisuje i do 80% mladih (Gaiser i sur., 2010). Iako je društveno-političko djelovanje puno širi pojam od samo političkog ili volontiranja, ti su, manje tradicionalni oblici uključivanja, najčešće usmjereni na specifične ciljeve, privremeni i puno fleksibilniji te kao takvi ne daju kontinuitet uključenosti i stabilnost djelovanja. Upravo su kontinuirana participacija i razvoj

njihovih kompetencija jedna od dvije temeljene odrednice funkcioniranja konsolidirane demokracije i djelotvornog političkog sustava (Kovačić i Vrbat, 2014).

Dodatan problem predstavlja i redefiniranje kategorije mladih, čime ona obuhvaća puno veći dobni opseg. Moderno je društvo obilježeno produljenjem životnog vijeka ali i školovanja, čime mladi društveno-političke funkcije, koje su generacije odraslih u njihovim godinama preuzimale već u srednjim dvadesetima, preuzimaju dosta kasnije. Mladi danas imaju puno više vremena za istraživanje identiteta, promjenu uloga i interesa, a istovremeno su sve dulje ovisni o roditeljima i u ekonomskom smislu manje samostalni. Arnett (2004) razdoblje odraslosti u nastajanju smješta od kasne adolescencije do kraja dvadesetih godina. Tako se i donja dobna granica u istraživanju mnijenja mladih spušta čak do 15, a gornja diže do 30 godina (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2015).

1.1. Razlozi neuključenosti

Neuključenost mladih u društveno-politička zbivanja je često opisivana kao posljedica nedostatka osjećaja obaveze i individualizacije (Gaiser i sur., 2010). Najčešće to proizlazi iz nemogućnosti ili nevoljkosti uviđanja često očite relevantnosti pojedinog problema. Ovakav stav uvelike nalikuje difuziji odgovornosti, a mogao bi se nazvati temporalnom difuzijom odgovornosti – "to nas se *još uvijek* ne tiče".

Istraživači često izvode teorijske modele razloga neuključenosti mladih, ali se mlade o tome rijetko propituje direktno, kroz razgovor. Jedan od teorijskih modela o neuključenosti mladih na području Hrvatske donose Ilišin i Spajić-Vrkaš (2015). Ovaj model izdvaja tri faktora u podlozi neuključivanja mladih: 1) Politička distanciranost i nezainteresiranost; 2) Politička nekompetentnost; 3) Politička rezignacija. Faktor politička distanciranost i nezainteresiranost je primarno odraz nepovjerenja u politiku (nepoštenje), zaokupljenost mladih egzistencijalnim problemima i nedostatkom vremena te percepcijom političke participacije dosadnom. Faktor nekompetentnosti je također povezan s percepcijom politike kao dosadne. Mladi često smatraju je politika nešto čime se bave samo odrasli. To ih dovodi u kolotečinu gdje ne prate društveno-politička zbivanja, a što opet rezultira osjećajem nedostatka osobnog iskustva i kompetentnosti za bavljenje istima. Faktor političke rezignacije je obilježen željom mladih da se bave politikom, ali za to nemaju uvjete – ili zbog nedovoljnog interesa od strane odraslih da ih uključe ili zbog percepcije da se politika ne bavi pitanjima koja su za njih relevantna te da njihova aktivacija to ne bi promijenila. Sva tri faktora opsežno pokrivaju motivaciju mladih za neuključivanjem, no tek treba provjeriti kakvim ih informacijama može nadopuniti kvalitativni pristup.

Weinerova (1985) atribucijska teorija na motivaciju gleda putem načina na koji pripisujemo (atribuiramo) uzroke naših uspjeha ili neuspjeha. Naša tumačenja klasificira s obzirom na tri obilježja:

- 1) mjesto uzroka – unutrašnji (pojedinaac) ili vanjski (situacija);
- 2) stabilnost uzroka – promjenjiv ili nepromjenjiv;
- 3) mogućnost kontrole – manja ili veća.

Ako ranije navedene razloge neuključivanja stavimo u kontekst Weinerove atribucijske teorije vidljivo je da mnogi mladi svoje neuključivanje tumače kao produkt vanjskih, stabilnih i nekontrolabilnih uzroka. Vanjski, stabilni, nekontrolabilni uzroci neuključivanja proizlaze iz nepovjerenja u politiku i uvjerenja da njihov angažman ionako ne može proizvesti željene promjene, pa ne rade išta po pitanju unutarnjih kontrolabilnih uzroka vezanih uz percipirani nedostatak znanja i iskustva. Kombinacija vanjskih, stabilnih i nekontrolabilnih uzroka tako pokreće krug naučene bespomoćnosti i nezainteresiranosti za formalni društveno-politički angažman.

1.2. Razlozi uključivanja

Razlozi uključivanja su često tek prijedlozi poboljšanja sustava: Što bi se moglo učiniti da se mlade motivira na djelovanje? Tako SORA (2005) donosi tri faktora koji bi mlade mogli motivirati na participaciju:

- 1) Utjecaj škole i obrazovanja;
- 2) Utjecaj medija;
- 3) Utjecaj roditelja i prijatelja.

Sva tri faktora djeluju plauzibilno. Među njima prva dva predstavljaju najizglednije agense promjene, jer na njih postoji mogućnost direktnog utjecaja državnog aparata. Razni se istraživači slažu kako je obrazovni sustav temelj izgradnje buduće društveno-političke uključenosti mladih. Mladi bi tako kroz obrazovanje trebali na formalne i neformalne načine stjecati znanja i socijalne vještine za uključivanje u društveni život (Arapović, 2006). Ne stajući na tome, neki opisuju kako ovaj proces obuhvaća čitav niz ekoloških sustava, od obitelji, preko obrazovanja, do općeg političkoga djelovanja i državne politike (Ilišin, 2003). Velik dio ispitanika u istraživanjima društveno-političke uključenosti mladih smatra kako bi uvođenje obrazovnih programa o građanskim pravima i demokraciji mlade potaknulo na veći angažman (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2015). Važno je među mladima stvoriti ozračje u kojem je društveno-politička uključenost norma, a ne opcionalnost i/ili iznimka, svojevrsna socijalna obaveza koju pojedinac ili grupa osjećaju spram drugih ljudi ili društva. Društvena integracija mladih je neminovno proces i cilj kojem se teži (Ilišin, 2003).

1.3. Mogući načini poticanja uključivanja mladih

Mladi su, izvan kruga obitelji, dosta izolirani od odraslih, a kontakt s odraslima predstavlja važan zaštitni i razvojni čimbenik (Zeldin i sur., 2005). Ponovno polazeći od mladih kao od važnog socijalnog resursa (Rathke, 2007), nužno je osigurati im pravo sudjelovanja i ozračje u kojem se mogu pokazati kao društveno-politički sposobni (Zeldin i sur., 2005) te im kroz projekte i zajedničku suradnju s odraslima omogućiti uvjete za optimalan razvoj. Otvaranje prostora za dvosmjernu komunikaciju zasigurno stvara pozitivno okruženje i pomaže rješavanje povremenih lakših konflikata, ostavljajući prostor za učenje na pogreškama. Mladima treba pružiti priliku za zadovoljenje univerzalnih ljudskih potreba, kako u "svakodnevnom životu" tako i po pitanju društveno-političke uključenosti, socijalne kompetentnosti i pripadanja (Fiske, Gilbert i Lindzey, 2010). Uz pomoć suradnje, u radu s mladima, možemo u njih poticati osjećaj potpore ali istovremeno i slobode da istražuju, distribucije zadataka i posla te ih tako dovesti u zonu proksimalnog razvoja (Vygotsky 1987), adekvatno ih stimulirajući. Dok mladi kroz sustavno djelovanje pokušavaju mijenjati mišljenja drugih strana, istovremeno grade sebe, mijenjajući svoja mišljenja, osjećaje i ponašanja (Reardon, 1998).

Participacija mladih može biti ostvarena na razne načine, od mogućnosti da se samostalno organiziraju i rješavaju probleme, preko njihova uključivanja u društveno-političke strukture do međugeneracijskog partnerstva (Kovačić i Vrbat, 2014). Tako i Hrvatska, barem deklarativno ipak čini iskorak ka uvažavanju međugeneracijskog partnerstva. Glas multidisciplinarnog tima stručnjaka uz pomoć pritiska vanjskih institucija (egzosistemska razina) – primarno prihvaćanjem Konvencije o pravu djeteta (1989, prema Skupština SFRJ, 1990) i u praksi (tek danas), uvažava niz odredbi koje omogućavaju već i djetetu upravo to, sudjelovanje u vlastitom razvoju (mikrosustav):

"1. Države članice obezbeđuju detetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču deteta, s tim što se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta." (Konvencija o pravima djeteta, 1989, čl. 12. prema Skupština SFRJ, 1990).

"1. Dete ima pravo na slobodu izražavanja koja obuhvata i slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno ili pismeno ili preko štampe, umetnosti ili nekog drugog medija po izboru deteta." (Konvencija o pravima djeteta, 1989, čl. 13. prema Skupština SFRJ, 1990).

Obećavajuće je što se mladi, iako nisu uključeni, usprkos tvrdokorno usvojenim stereotipima o vlastitoj nepodobnosti žele uključiti u političke procese (Ilišin, 2003). Također, valja imati na umu da su istraživanja o uključenosti i aktivizmu mladih, unatoč velikoj znanstvenoj produkciji, tek u začetku (Kirshner, 2007) stoga brojne od spomenutih relacija ostaju tek teorijski i najčešće deskriptivni koncepti koje je potrebno pobliže istražiti.

2. Cilj istraživanja, istraživački problemi i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je kvalitativno i kvantitativno propitati fenomene društveno-političke uključenosti mladih.

P1) Ispitati načine na koje se mladi dominantno informiraju o društveno-političkim zbivanjima te samo-percepciju njihove informiranosti;

P2) Ispitati načine aktivnog uključivanja mladih u društveno-politička zbivanja te njihove stavove o uključivanju u iste;

P3) Ispitati motivacijske faktore u podlozi neuključenosti mladih u društveno-politička zbivanja.

H1) Mladi se o društveno-političkim zbivanjima informiraju pretežno putem modernih medija (Internet portali i društvene mreže);

H2) Mladi su u društveno-politička zbivanja uključeni najviše preko neformalnih oblika uključivanja, a za društveno-politička zbivanja pokazuju veći interes od razine stvarne uključenosti.

H3) Motivacija u podlozi neuključivanja je kombinacija ne percipiranja osobnog značaja aktualnih društveno-političkih pitanja, kao i nevoljkost za uključivanje putem tradicionalnih participativnih struktura.

3. Metoda

Istraživanje je provedeno u dva dijela: kvalitativni (fokus grupe) i kvantitativni (Internet anketni upitnik); u periodu od 23. travnja do 31. svibnja 2015. Ciljna populacija su studenti i visokoobrazovane osobe u dobi od 17 do 29 godina.

3.1. Sudionici

Kvalitativni dio istraživanja

U kvalitativnom dijelu istraživanja je sudjelovalo 16 sudionika u dobi od 17 do 29 godina ($M = 21.8$, $SD = 3.449$). Od čega 3 mladića (18.75%) i 13 djevojaka (81.25%). Većinu uzorka čine studenti 9 (56%), 4 (25%) sudionika je visoke stručne spreme i 3 (19%) sudionika su učenici. Provedeno je ukupno 3 fokus grupe.

Kvantitativni dio istraživanja

Internet anketni upitnik je ispunilo ukupno 203 sudionika u dobi od 18 do 29 godina ($M = 22.6$, $SD = 2.460$), od čega 30 mladića (14.8%) i 173 djevojke (85.2%). Po županiji u kojoj su proveli najveći dio svog života su najbrojniji sudionici iz Grada Zagreba $n = 47$ (23.2%), zatim Zadarske $n = 23$ (11.3%) i Splitsko-dalmatinske županije $n = 18$ (8.9%), ostale su županije (56.6%) zastupljene sa od po 1% do 5% sudionika.

Većinu uzorka čine studenti 176 (86.7%), a od toga 127 studenata (73%) studira na području Grada Zagreba, 28 (16.1%) u Zadru i 15 (7.4%) u Osijeku, dok ostatak (3.5%) studira u manjim regionalnim centrima. Ostali sudionici su visokoobrazovane osobe. Najveći broj sudionika živi u kućanstvu sa 3 ili više članova (85.8%).

3.2. Instrumenti

Kvalitativni dio istraživanja

Konstruiran je set pitanja koji na općoj razini propituje percepciju i oblike uključenosti mladih u društveno-politička zbivanja te motivacijske faktore u podlozi istih (Dodatak 2).

Kvantitativni dio istraživanja

Na temelju rezultata dobivenih kvalitativnom analizom izrađen je Internet anketni upitnik kojim bi se temeljni nalazi kvalitativne analize stavili u kontekst većeg broja sudionika. Kvantitativni dio istraživanja je osmišljen tek kao podrška i nadopuna kvalitativnom. U upitnik stoga nisu uvrštavane mjere i instrumenti koji izlaze van konteksta nalaza kvalitativnog dijela istraživanja. Upitnik je tako ispitivao prisutnost i učestalost pojedinih ponašanja te osobne stavove sudionika (Dodatak 3).

Prisutnost pojedinih ponašanja je mjerena dihotomnim česticama, pri čemu je: 0 – odsutno, 1 – prisutno; npr. *"Jeste li do sada sudjelovali u društveno-političkom, djelovanju putem bilo kojeg od navedenih, načina: a) aktivizam, b) aktivnosti putem društvenih mreža (komentiranje) (...) k) kontaktiranje zastupnika sabora"*, itd.

Učestalost ponašanja je mjerena intervalnom skalom Likertovog tipa, sa 5 uporišnih točaka: 1 – nikad, 5 – svakodnevno; npr. *"Kojim izvorima informacija o društveno-političkim zbivanjima se najčešće koristite?: a) Internetski portali i novine (ciljano posjećivanje/čitanje) – čitanje članaka, b) Internetski portali i novine (ciljano posjećivanje/čitanje) – čitanje članaka, c) Društvene mreže (objave prijatelja njihovi osobni komentari)"*, itd.; a za pretpostavljeno manje učestala ponašanja ordinalnom, eksponencijalno strukturiranom skalom: nikad, od 1 do 5 puta godišnje, od 2 do 4 puta mjesečno, od 2 do 4 puta tjedno, 1 put dnevno; npr. *"Koliko često s pojedinim skupinama vodite razgovore o društveno-političkim: a) roditelji, prijatelji, kolege sa posla/fakulteta/škole pitanjima?"*, itd.

Osobni stavovi su također mjereni skalom procjene Likertovog tipa, sa 5 uporišnih točaka, a kao stupanj slaganja sa određenim tvrdnjama: 1 – u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem; npr. *"Smatram da je važno da na glasanje izađu svi, neovisno o rezultatima"*, osim za razinu informiranosti o društveno-političkim zbivanjima, koja je imala 7 uporišnih točaka: *"Procijenite na skali od 1 do 7 razinu svoje informiranosti o društveno-političkim zbivanjima"*.

Sve su vrijednosti orijentirane tako da veći rezultat označava prisutnost i/ili veći stupanj izraženosti promatranog svojstva. Od sudionika se zahtijevao odgovor na sve čestice, a odgovaralo se metodom prisilnog izbora. Kod čestica koje bi mogle izazvati socijalno poželjno odgovaranje ili su bile intimne prirode je bila ponuđena opcija *"Želim ovu informaciju zadržati za sebe"* te u slučaju da postoji mogućnost da osobe ne razumiju značenje pojma ili da pak nisu bile u mogućnosti uključiti se u određene oblike ponašanja (iz bilo kojeg razloga) *"Nije primjenjivo"*. Iz ove mogućnosti proizlazi i različit broj sudionika po pojedinoj čestici.

3.3. Postupak

Kvalitativni dio istraživanja

Uzorkovanje sudionika u kvalitativnom dijelu istraživanja je bilo prigodno. Prvu fokus grupu su činili sudionici koji su se odazvali na poziv preko društvenih mreža, drugu studenti 3. godine preddiplomskog studija psihologije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, a treću angažirani članovi nevladine udruge Europski parlament mladih Hrvatske. Nakon treće grupe je procijenjeno da se daljnjim fokus grupama ne bi dobilo dovoljno novih uvida koji bi opravdali njihovo provođenje.

Kvantitativni dio istraživanja

Poziv na sudjelovanje inicijalno je proširen: društvenim mrežama (FacebookTM; Google+TM), grupnim listama elektroničke pošte (GoogleGroupsTM), osobnim e-mail adresama te je sudionike na samom kraju ispunjavanja upitnika zamoljeno da ga proslijede svima za koje smatraju da bi ih tema mogla zanimati. Ispunjavanje upitnika je bilo anonimno, a mogao ga je ispuniti svatko sa pristupom stranici na kojoj je objavljen.

Iako su dobni raspon i obrazovni status bili glavni populacijski parametri, upitnik su mogli riješiti svi, jer je autor prilikom ranijih provođenja Internet anketnih upitnika, putem neformalne komunikacije, utvrdio da je određeni dio sudionika zbog izrazitog interesa za temu istraživanja voljan lažirati demografske podatke. Zbog istraživačke etike bi se u slučaju da istraživanju pristupe osobe koje nisu dijelom ciljne populacije, njihovi odgovori svejedno obradili i uključili u rezultate, ali odvojeno. Ovom istraživanju nisu pristupile osobe koje ne pripadaju ciljnoj populaciji.

Informirani pristanak je bio isti za sve sudionike kvalitativnog i kvantitativnog dijela istraživanja (Dodatak 1). U kvalitativnom su dijelu istraživanja sudionici informirani pristanak dali vlastoručnim potpisom, a u kvantitativnom dijelu istraživanja anonimno i digitalno, početkom ispunjavanja upitnika. U oba dijela istraživanja je bila zajamčena anonimnost sudionika. U kvalitativnom su dijelu istraživanja identiteti sudionika zaštićeni na način da su imena i osjetljive informacije izbrisana iz službenih verzija transkripata, a sami transkripti nisu uključeni kao dodatak diplomskom radu ili u digitalnu arhivu podataka, već su dostupni (cenzurirana verzija) isključivo na zahtjev i uz odobrenje nadležne etičke komisije. Citati korišteni u radu su obilježeni korespondentnim brojem retka unutar transkripta (radi mogućnosti kasnije provjere). Svi su sudionici imali mogućnosti ostaviti e-mail adresu na koju će primiti izvještaj o rezultatima istraživanja, a te su adrese prikupljanje u zasebne formulare.

Kvalitativna je obrada podataka izvršena pomoću programa NVivo 10 (QSR International, 2012). Kvantitativna je obrada podatka izvršena uz pomoć programa IBM SPSS Statistics, Version 21 (IBM, 2012).

4. Rezultati

U rezultatima su zajedno prikazani nalazi kvalitativne i kvantitativne analize. Podatci dobiveni kvalitativnom analizom su pisani u obliku sažetaka prožetih citatima i primjerima koji ih potkrjepljuju. Rezultati kvantitativne analize su izneseni putem tabličnih i grafičkih prikaza. Komentari koji se odnose na kvantitativne podatke uz sebe uvijek imaju naveden tablični ili grafički prikaz na koji se odnose ili iz kojeg proizlaze.

Svi su rezultati grupirani u tematske cjeline te su najčešće isprepleteni, jer se na taj način postiže da su rezultati kvantitativnog dijela istraživanja smisleno uklopljeni i odmah prošireni pojašnjenjima sudionika kvalitativnog dijela istraživanja. Tematske cjeline prate postavljene probleme, donoseći pregled od općeg ka specifičnijem.

4.1. Izvori informacija i samo-procjena informiranosti o društveno-političkim zbivanjima

U ovom se dijelu iznose rezultati koji donose detaljan pregled načina na koji se mladi informiraju o aktualnim društveno-političkim zbivanjima. Nakon što su identificirali izvore informacija koje najčešće koriste, sudionici su samostalno definirali razine informiranosti, a na kojima su se nakon toga procijenili. Nakraju su dali komentare o formalnim oblicima informiranja mladih i promišljanja o potrebi uvođenja istih u obrazovni sustav.

4.1.1. Izvori informacija o društveno-političkim zbivanjima

Sudionici fokus grupa izjavljuju o umjerenom razini interesa za društveno-politička zbivanja te se o njima informiraju "usputno". Definiiraju dva tipa izvora informacija o društveno-političkim zbivanjima: *moderne* i *tradicionalne* (Tablični prikaz 1). Od modernih izvora informacija najčešće koriste Internet, primarno novinske portale i društvene mreže. Iako su društvene mreže mjesto na kojem provode najviše vremena, one im predstavljaju tek aktualni pregled poveznica ka drugim izvorima informacija. Na društvenim mrežama, preko objava prijatelja u koje imaju povjerenja i koji su aktivni po pitanju informiranja o društveno-političkim zbivanjima, saznaju za konkretne članke te ih ako su im naslovi, opisi i komentari interesantni, direktno otvaraju. I sami često objave poveznicu na neki njima zanimljiv članak ili vijest. Od tradicionalnih oblika informiranja najviše razgovaraju, tiskovine najčešće ili čitaju ili ne čitaju, a svi povremeno poprate i vijesti na televiziji ili radiju.

Tablični prikaz 1. Kategorizacija izvora informacija o DPZ – fokus grupe

Moderni izvori informacija	
Internet	
Novinski portali	
članci (ciljano posjećivanje)	
<i>sve rjeđe ciljano posjećuju portale, a povećava se učestalost korištenja mobilnih aplikacija koje donose sintezu vijesti iz svijeta i regije (po područjima interesa)</i>	
komentari čitatelja	
<i>kada posjećuju portale umjesto članaka često čitaju komentare, više zabava nego informiranje</i>	
Društvene mreže	
poveznice na objave portala i novina	
<i>pamte od kod koga su vidjeli poveznicu ali ne i na koji portal vodi, sukladno smanjenoj ulozi portala</i>	
objave prijatelja - njihovi osobni komentari	
Tradicionalni izvori informacija	
Osobni kontakt s drugima (razgovor)	
prijatelji	
romantični partneri	
roditelji	
političari direktno	
<i>Hrvatska kao mala zemlja, moguće je direktno (idejno) doći do kruga ljudi koji se bave temom koja nas zanima i razgovarati s njima</i>	
Tiskovine (novine)	
<i>svojevrсна dihotomizacija: ili ih čitaju svakodnevno (više različitih) ili ih ne čitaju uopće</i>	
Televizija	
vijesti	
<i>kada su u terminu bliskom nečemu drugom što gledaju</i>	
ostalo	
Radio	
<i>usputno, npr. u autu</i>	

DPZ – društveno-politička zbivanja

Sudionici kvantitativnog dijela istraživanja također iskazuju umjeren interes za društveno-politička zbivanja ($M = 3.28$, $SD = 1.114$, $min = 1$, $max = 5$, $N = 203$, $Skewness = -0.162$, $Kurtosis = -0.768$), često ih prate ($M = 3.75$, $SD = 1.107$, $min = 1$, $max = 5$, $N = 203$, $Skewness = -0.780$, $Kurtosis = -0.76$), a kada ih se pita kojim se izvorima informacija o društveno-političkim pitanjima najčešće služe, kao i sudionici fokus grupa, na prvom mjestu navode nove medije (Internet – novinski portali, društvene mreže) i razgovor (Tablični prikaz 2).

Tablični prikaz 2. Deskriptivna statistika učestalost korištenja izvora informacija o DPZ

Izvor informacija	N = 203			
	M	SD	S	K
Društvene mreže (poveznice na objave portala i novina)	3.58	1.213	-0.583	-0.643
Internetski portali i novine (ciljano posjećivanje) – čitanje članaka	3.56	1.130	-0.445	-0.624
Osobni kontakt s drugima (razgovor)	3.48	1.001	-0.386	-0.242
Društvene mreže (objave prijatelja - njihovi osobni komentari)	3.44	1.226	-0.352	-0.917
Televizija	2.80	1.183	0.072	-0.919
Internetski portali i novine (ciljano posjećivanje) – čitanje komentara	2.73	1.214	0.316	-0.845
Tiskovine (novine)	2.27	1.023	0.370	-0.858
Radio	2.27	1.151	0.743	-0.296
Teletekst	1.57	0.969	1.807	2.638
Provjera putem više izvora informacija	3.33	1.123	-0.235	-0.688
Provjera kroz razgovor s osobom od povjerenja	3.22	1.216	-0.333	-0.888

DPZ – društveno-politička zbivanja min = 1 – nikad | max = 5 – svakodnevno S – Skewness, K – Kurtosis

Učestalost razgovora se dodatno analizirala s obzirom na skupine osoba sa kojima su sudionici najčešće u kontaktu. Tako sudionici kvantitativnog dijela istraživanja o društveno-političkim temama najčešće razgovaraju sa romantičnim partnerom, prijateljima, kolegama i roditeljima (Tablični prikaz 3).

Tablični prikaz 3. Učestalosti razgovora s drugima kao izvor informacija o DPZ

	f (%)*					n
	0	1	2	3	4	
Učestalost razgovora	10 (4.9)	35 (17.2)	74 (36.5)	60 (29.6)	24 (11.8)	203
Partnerom	23 (14.5)	28 (17.6)	38 (23.9)	50 (31.4)	20 (12.6)	159
Prijateljima	2 (1.0)	39 (19.3)	85 (42.1)	63 (31.2)	13 (6.4)	202
Kolegama	16 (08.0)	47 (23.4)	70 (34.8)	58 (28.9)	10 (5.0)	201
Roditeljima	7 (3.5)	63 (31.5)	91 (45.5)	29 (14.5)	10 (5.0)	200
Bračom ili sestrama	52 (28.6)	55 (30.2)	56 (30.8)	16 (8.8)	3 (1.6)	182
Djedovima i bakama	72 (39.3)	69 (37.7)	30 (16.4)	9 (4.9)	3 (1.6)	183
Profesorima	79 (40.0)	69 (35.8)	33 (17.1)	12 (6.2)	0 (0.0)	193
Rođacima	80(41.7)	88 (45.8)	21 (10.9)	3 (1.6)	0 (0.0)	192
Općenito sa osobama						
Sličnog mišljenja	16 (8.1)	43 (21.7)	74 (37.4)	51 (25.8)	14 (7.1)	198
Različitog mišljenja	27 (13.6)	70 (35.2)	74 (37.2)	23 (11.6)	5 (2.5)	199

* valid percent

0 – nikad | 1 – 1 do 5 puta godišnje | 2 – 2 do 4 puta mjesečno | 3 – 2 do 4 puta tjedno | 5 - 1 put dnevno

Sudionici kvalitativnog djela istraživanja izjavljuju o sličnim navikama te ih obrazlažu na način: s partnerom i prijateljima *"zato što smo vrlo često skupa i općenito kad neku novu informaciju upijem vrlo često je istovremeno i ona, i zato odmah izmjenjujemo mišljenja (361)"*, *"pa onda i raspravljamo (360)"*, *"on je puno više zainteresiran za društveno-politička zbivanja od mene i onda mi prenosi neke stvari i onda se na taj način i uključim u taj razgovor (353)"*; a najmanje razgovaraju sa ostatkom obitelji i profesorima (Tablični prikaz 3).

Sudionici povremeno istinitost informacija provjeravaju putem više izvora ili sa osobama od povjerenja (Tablični prikaz 3). No, sudionici fokus grupa ipak kažu kako se općenito kreću u krugu ljudi koji su kao i oni *"jednako 'neinformirani' o baš trenutnom stanju u politici (351)"*. Rijetko se, većina manje od 1 put mjesečno, upuštaju u razgovor s osobama različitog mišljenja ili s onima koji nisu zainteresirani za argumentiranu raspravu (Tablični prikaz 3), jer prema riječima sudionika fokus grupa: *"ima dosta ljudi koji su zatupljeni i nisu (...) otvoreni za konverzaciju (651)"*, *"kada ulazim u rasprave s ljudima baš vidim da su odgojeni tako (...) da ne razmišljaju previše o tim stvarima (728)"*.

No, sudionici fokus grupa su u ugodnom ozračju i više nego spremni za konstruktivni dijalog i učenje: *"s cimericom više ulazim u 'konflikte', iako smo u principu kad se sve svede nekako jako slične, ali obje, ona pogotovo, volimo propitivati, koliko dobro netko može obraniti svoje mišljenje i onda tako to zna biti prilično vatreno i testiraš svoje mišljenje, to je super, koliko daleko i u kojim okolnostima (587)"*, *"kad vidimo da će možda malo, malo kreće previše agresivno, neku šalu netko ubaci (...) ali volim o tome raspravljati, naravno s prijateljima bližim (667)"*.

Vole nova i drugačija mišljenja: *"daje mi argumentaciju (...) vjerojatno ne bih sam išao u tom smjeru, to mi je super stvar (358)"*, *"kad netko priča konstruktivno, makar je to potpuno drugačije od mog mišljenja, onda obožavam, volim čuti, kad ima smisla (677)"*, *"imam krug ljudi gdje dosta ljudi ima različite stavove i razmišljanja što mi je uvijek zanimljivo i najčešće možeš dobiti dodatne informacije (349)"*; kao i iznenađenja starijih generacija: *"da bakom, baka ima 83 godine i uvijek me iznenadi koliko zapravo liberalno mišljenje ima po pitanju (...) bila je vatrena kad su bili u pitanju brak i homoseksualnost, jer su njeni prijatelji iz mladosti bili gay i bili su super i zato je ta populacija super (579)"*.

Iako od starijih većinom uče, još uvijek (mlađi sudionici) drže distancu, zbog svojevrsnog osjećaja nedostatne informiranosti i poštovanja: *"s njima ne, moja cijela obitelj, osim sestre, nitko ne može zaspati a da ne pročita apsolutno sve novine i portale taj dan i previše su informirani (351)"*, *"mene bi bilo sram s nekim starijim, tipa 50 ili 60 godina raspravljati o nečemu, ja to smatram, u ovoj dobi (...) ne trebam ja sad nešto glupo govoriti, jednostavno ta osoba je starija, mene bi bilo sram raspravljati se tako sa starijim ljudima, neko poštovanje više (714)"*.

Sudionici fokus grupa zaključuju kako je potrebno stoga između starijih i mladih ostvariti drugačiju, podržavajući, klimu, jer mladi iskazuju kako su spremni i voljni učiti: *"dosta često i informira o nekim stvarima (353)"*, *"od tate više učim, tj. više slušam (587)"*, *"s roditeljima uoči nekakvih izbora u vezi aktualnih tema (360)"*; iako su ti razgovori ponekad više nametljive prirode: *"onako uoči nekih izbora jer je njima bitno da smo na istoj stranici, tako da sam još uvijek u tom stakleniku, ali se nadam da ću izaći uskoro (359)"*; stoga je moguće da je i to jedan od razloga zašto razgovor s roditeljima nije učestaliji (Tablični prikaz 3).

4.1.2. Razina informiranosti o društveno-političkim zbivanjima

Kako bi samo-procjena razine informiranosti o društveno-političkim zbivanjima što je moguće više odgovarala trenutnom kontekstu u kojem se sudionici nalaze, sudionici fokus grupa su zamoljeni da zamisle situaciju u kojoj bi na skali od 1 do 7 ocjenjivali nečiju razinu informiranosti o društveno-političkim zbivanjima te da opišu:

- a) *"Što bi prema vašem mišljenju trebala znati osoba s razinom informiranosti 1;*
- b) *Što bi prema vašem mišljenju trebala znati osoba s razinom informiranosti 4;*
- c) *Što bi prema vašem mišljenju trebala znati osoba s razinom informiranosti 7."*

Rezultati kvalitativne analize daju usporedive opise u sve tri fokus grupe. Kategorije koje su izvedene su sljedeće:

1) – pasivna razina – osobe koje znaju samo informacije kojima su neminovno okružene (koje ne mogu izbjeći), nemaju izražen stav o društveno-političkim pitanjima.

"minimum koji možeš čuti na svakom koraku (...) informacija o kojoj nema nekih dubljih saznanja (40)", *"imam prijatelja koji je apsolutno nezainteresiran za bilo kakva društveno-politička zbivanja (...) ako krenu vijesti na TV-u da će ga isključiti (62)"*, *"minimalna informiranost (418)"*.

4) – srednje aktivna razina – osobe koje znaju nešto i o nekim zbivanjima, primarno onim koja ih se direktno tiču, imaju stav i razgovaraju, ali taj stav ne podupiru čvrstom argumentacijom.

Ova je grupa obilježena više učestalošću uključivanja u društveno-politička zbivanja i razgovore, nego kvalitetom znanja. Osobe sa razinom 4 znaju: "*nemam baš sad izrazite stavove o svemu i nisam toliko u tome i ne znam što se još prije događalo, a bitno je znati i prošlost, da možeš nekako i ocijeniti i ovo dalje (606)*"; ili pak imaju čvrste ali neutemeljene stavove "*znaju nešto, ali zastupaju jako kritički samo jednu stranu i uvjereni su u to da su upravu (417)*". No, na razinu 4 svrstavaju i one koji: "*prate aktualna događanja toliko da mogu konstruktivno komentirati s drugim ljudima (418)*"; ali koji su selektivni u procesu informiranja jer se bave samo pitanjima od interesa: "*mladi bi možda bili negdje na 4, zanimaju ih stvari koje ih se tiču za sada (419)*" stoga imaju "*površno znanje o nekim problemima (611)*".

7) – razina visoke informiranosti i kritičkog promišljanja – osobe koje imaju znanje o kontekstu, povijesti i kulturi te razumiju srž aktualnih društveno-političkih zbivanja.

Čak niti ova razina nije nužno obilježena poznavanjem "svih" izvora informacija. Osobe sa informiranosti na razini 7 dobro poznaju povijest i redovito prate trenutna zbivanja, informacijama pretežno pristupaju kritički, stavljajući ih u kontekst: "*nešto znaju ali su u stanju reći i neke prednosti i neke nedostatke te priče (417)*", "*imaju neku širu sliku o svemu, zašto je danas tako kako je, zašto su se neke stari dogodile (419)*", "*imaju jako dobru povijest, koji jako dobro poznaju kulturu, koji imaju jako dobre temelje i nekakvu širinu te mogu iako nisu nužno upoznati sa nekakvom specifičnom situacijom sad jako dobro to komentirati bez da prije toga pročitaju nekakav članak (418)*".

Izvedene kategorije su kao deskriptori ponuđeni u kvantitativnom dijelu istraživanja. Sudionici su s obzirom na njih svoju razinu informiranosti o društveno-političkim zbivanjima procijenili kao malo višu od prosječne ($M = 4.70$, $SD = 1.357$, $min = 2$, $max = 7$, $N = 203$, Skewness = -0.061, Kurtosis = -0.449). Na pitanje u kojoj mjeri smatraju da su informirani o mehanizmima društveno-političkog djelovanja (Da se sutra dogodi nešto što bi željeli institucionalno riješiti biste li znali kako i gdje naći tu informaciju?) je dobivena raspodjela vrlo bliska normalnoj ($M = 2.923$, $SD = 0.995$, Skewness = -0.079, Kurtosis = -0.343).

4.1.3. Obrazovni sustav kao izvor informacija

Tijekom provođenja fokus grupa je uočeno da sudionici spominju nezadovoljstvo spram razine osobnog poznavanja temeljnih termina i definicija pojedinih instanci društveno-političkog aparata kao i mehanizama njihovog funkcioniranja. Ukazuju na to da su većinu informacija i znanja o temeljnim pojmovima i procesima u društveno-političkoj sferi naučili samostalno. Smatraju da je to propust sustava i da *"znanje o tim pojmovima ne bi trebalo biti izborno ili slučajno pokupljeno, to je nekakva osnova za svakoga (447)", "mislim da je potrebno više informirati ljude i to od znači najranije dobi, jer nažalost ali djeca nemaju od kud saznati informacije, ne samo djeca već i mladi, tu već podrazumijevam i srednjoškolce (...) osim ako se sami ne informiraju, što mislim da je poprilično tužno (...) kad bi im netko drugi pružio mogućnost da im to prenese izravno, recimo da imaju u školi nekakav izvor informacija (...) čak mislim da bi veliki dio njih bio zainteresiran (115)".*

Ove su smjernice u kvantitativni dio istraživanja uključene tako da su iz nastavničkog priručnika za građanski odgoj (Zenzerović Šloser, 2014) preuzeti naslovni nastavnih cjelina, npr. ljudska prava, rodna ravnopravnost, interkulturalnost, itd. te je sudionike upitano u kojoj se mjeri slažu sa tvrdnjama da bi se mlade o tim pitanjima trebalo od najranije dobi informirati u sklopu formalnog obrazovanja (Tablični prikaz 4). Sudionici izjavljuju da bi voljeli da su i sami prošli ovaj tip obrazovanja.

Tablični prikaz 4. Deskriptivna statistika područja o kojima u sklopu formalnog obrazovanja mlade treba postepeno informirati od najranije dobi

Područje	N = 140			
	M	SD	S	K
Ljudska prava	4.74*	0.554	-2.339	5.690
Rodna ravnopravnost	4.69	0.666	-2.807	9.504
Interkulturalnost	4.61*	0.674	-1.926	3.762
Održivi razvoj	4.38	0.827	-1.368	1.737
Demokracija	4.37*	0.825	-1.099	0.281
Aktivno građanstvo	4.33	0.827	-1.161	1.127
Građanske kompetencije	4.15	0.951	-1.119	0.885
Politička pismenost	4.12*	0.885	-0.683	-0.414
Osnove ekonomske sfere	4.11	0.952	-0.839	-0.043
Stari i novi izazovi demokracije	3.98	0.966	-0.601	-0.440
Volio/la bih da sam i ja imao/la ovakav tip obrazovanja	4.30	0.958	-1.298	1.058

min = 1 – u potpunosti se ne slažem, *min = 2 | max = 5 –u potpunosti se slažem S – Skewness, K – Kurtosis

Nadalje, većina sudionika fokus grupa tvrdi da se zbog nedostatne informiranosti često ustručava uključiti: *"ne smatram da posjedujem dovoljno kvalifikacija da bih mogla ući u te rasprave i da bih mogla uopće sad pohvatat povijest i to već mislim da kasnim sa svojih 20 godina (449)"*, *"mislim da bi trebali imati i obrazovanje koje bi ih kvalificiralo da sudjeluju na nekakav način koji bi bio naposljetku dugoročno isplativ, recimo građanski odgoj u srednjim školama (...) da bi ih nekako postavio u poziciju iz koje bi oni se oni osjećali da mogu svojim razmišljanjem nešto promijeniti i nešto napraviti i onda bi bili ohrabreniji da to naprave jer bi baratali s nekim pojmovima (...) moja generacija, ja osobno, nisam dobro upućena niti u te neke pravne segmente ni u političke nekakve izraze te često mi je to kamen kod kojeg stajem i zbog toga ne ulazim dalje u rasprave i ništa ne poduzimam praktički (441)"*.

4.2. Načini uključivanja i stavovi o uključivanju mladih u društveno-politička zbivanja

U ovom se dijelu iznose informacije o najfrekventnijim načinima uključivanja mladih u društveno-politička zbivanja. Nakon što ih se potaknulo da pričaju svoja osobna i iskustva drugih o načinima uključivanja, sudionici su dali svoje opće stavove o uključivanju mladih u iste. Primarno su promišljali o minimalnoj dobi aktivnog uključivanja mladih, opravdanosti toga da mladi preuzimaju odgovorne društveno-političke funkcije te pojmu temeljne građanske dužnosti.

4.2.1. Načini aktivnog uključivanja u društveno-politička zbivanja

Svi sudionici su, što svjesno, što nesvjesno: *"imaš jednu super stvar što mislim da dosta ljudi provode, a da uopće nisu svjesni da je politički - to je bojkot (80)"*; uključeni u razne aktivnosti (Tablični prikaz 5). Tako sudionici fokus grupa imaju iskustava u pokretanju Facebook grupa podrške, prosvjeda, studentskih blokada, sudjelovanja u aktivističkim pokretima, radu nevladinih organizacija, itd. Svi trenutno žive na području Grada Zagreba i svoju šaroliku uključenost tumače pozitivnom klimom i mnoštvom dostupnih aktivnosti: *"puno ovisi o lokalnoj zajednici tako da, pitanje je i iz koje lokalne zajednice dolazimo, znaš ono, ja se bavim pitanjem veganske hrane a oni se bave pitanjem gole egzistencije za pripadnike vlastite etničke zajednice (214)"*.

Iako neke nedavne pokrete komentiraju u manje pozitivnom svjetlu ukazuju kako su isti duboko izmijenili funkcioniranje čitavog civilnog sektora: *"mislim da je preporodila građansko društvo u Hrvatskoj, koliko god meni možda nije taj (...) mislim da su sa svojim angažmanom, promijenili su čitavo civilno društvo (210)"*, *"čini mi se da baš od 2000-te na dalje, da ti se taj*

civilni prostor uvelike otvorio, da možeš na razini jedne od manjih studentskih udruga pokrenuti jedan nezapamćeni fenomen studentskih blokada koje su obuzele čitavu Hrvatsku (81)".

Ipak, iako je spektar mogućeg djelovanja iznimno širok, većina se još uvijek zadržava na razgovoru *"pa više ovako jedan na jedan recimo (...) ali neću sad ići promicati nešto (263)".* Motivacija koja ih zadržava na razgovoru je kompleksna, dio je opisan u dijelu 4.3. Motivacija za NEuključivanje.

Iz Tabličnog prikaza 5 je vidljivo da je, kao i u procesu informiranja, dominantan način uključivanja mladih u društveno-politička zbivanja putem virtualne komunikacije, modernih medija. Već na razini rada u udruzi, aktivacije uživo, od manje prema više formalnim oblicima djelovanja, postotak uključenih zamjetno pada. Dio sudionika fokus grupe smatra kako čak i ti "moderni" oblici participacije poput rada u udrugama, nevladinim organizacijama, aktivizma i sl., vrlo brzo postanu "robovi" tradicionalnijih oblika participacije: *"postoje neki oblici koji su već duže vremena u društvu, nekako masovna komunikacija je baš doprinijela ovome, što se dogodilo sa Facebook prosvjedima, ali čini mi se nekako da ti novi oblici se dosta brzo ukalupe u te stare moguće strukture, znaš (...) je bio super pokret, koji je ovaj, potpomagao obitelji i nakon toga je postao jedna obična partija kao i sve druge (166)"*; pa je i to jedan od razloga zašto se niti u njih ne uključuju, jer formalni oblik djelovanja uključivanjem u neformalne oblike i žele izbjeći.

Sudionici fokus grupa i javne akcije smatraju "istrošenima". Kažu da su prosvjedi s učestalošću izgubili utjecaj i da na njih vladajući mogu samo odmahnuti rukom. Zapazili su i kako na prosvjede izlazi premalo ljudi te da mlade treba umrežiti i ako se nešto pokreće da to treba pokrenuti na razini čitave države - društvene mreže kao infrastruktura organizacije ionako već postoje.

Tablični prikaz 5. Aktivna uključenost sudionika u društveno-politička zbivanja

Aktivnost	<i>f (%)</i> *		<i>n</i>
	Da	Ne	
Glasanje	192 (94.6)	11 (05.4)	203
Razgovor s poznanicima/prijateljima	196 (96.6)	7 (3.4)	203
Peticija	187 (92.6)	15 (7.4)	202
Aktivnosti putem društvenih mreža (priključivanje grupama podrške neke ideje)	154 (75.9)	49 (24.1)	203
Referenduma	113 (55.7)	90 (44.3)	203
Aktivnosti putem društvenih mreža (komentiranje)	104 (51.2)	99 (48.8)	203
Rad u udruzi	83 (41.5)	117 (58.5)	200
Aktivnosti putem društvenih mreža (pisanje statusa)	80 (39.4)	123 (60.6)	203
Komentiranje postova ili članaka na društvenim mrežama ili portalima	71 (35.0)	132 (65.0)	203
Tribina ili javno okupljanje	70 (34.8)	131 (65.2)	201
Prosvjed	67 (33.3)	134 (66.7)	201
Bojkot (bojkot proizvoda, usluge i sl.)	63 (31.8)	135 (68.2)	198
Sastanak u zajednici	50 (25.3)	148 (74.7)	198
Pismeno obraćanje nekoj ustanovi ili organizaciji jer ste smatrali da ste zakinuti ili prevareni	49 (24.6)	150 (75.4)	199
Aktivizam	46 (24.2)	144 (75.8)	190
Rad u nevladinoj organizaciji	36 (17.9)	165 (82.1)	201
Kontaktiranje lokalnih političara, članova lokalne skupštine	35 (17.5)	165 (82.5)	200
Javna rasprava	35 (17.5)	165 (82.5)	200
Kontaktiranje zaposlenika određenog ministarstva	29 (14.4)	172 (85.6)	201
Štrajk	27 (13.6)	171 (86.4)	198
Rad u političkoj stranci	9 (4.5)	192 (95.5)	201
Kontaktiranje zastupnika sabora	8 (4.0)	191 (96.0)	199

* valid percent

4.2.2. Aktivno uključivanje osoba od 18 do 24 godine u javnoj politici

Sudionici fokus grupa postižu konsenzus oko toga da se mladima treba osigurati mogućnost uključivanja u javnu politiku. I dok se dio prisjeća svojih mlađih dana: *"znam da sam ja osobno sa 18 ili 19 još bila dosta nezrela da bih odlučivala o ne znam, glupo je, ali tko bi bio predsjednik. Nisam bila dovoljno informirana i stvarno mislim da sam bila nezrela za tu dob (97)";* te se današnji mladi zasigurno podcjenjuju po pitanju svoje važnosti i sposobnosti: *"u smislu da prema malo znamo povijesti, premalo znamo o tome što je zapravo život, da bi mi mogli raspravljati s nekim ljudima (623)";* svi iz fokus grupa se slažu da je pitanje dobi aktivnog uključivanja mladih relativno i da ovisi o njihovim interesima, znanju i uloženom trudu: *"opet to je jako relativno, zato što osoba koja želi biti informirana može biti informirana dovoljno i sa 18 godina, kao i sa ne znam 21 (103)";* svaku kvalitetnu uključenost mladih cijene i pohvaljuju: *"pa da, to je ono što sam ja rekla, zato što su oni bili informirani i htjeli su biti. I to je onda po meni poprilično opravdano, dapače (111)";*

Zaključuju da "mladi zasigurno jesu dio društva" iako im se to trenutno priznaje samo u teoriji te da *"politika utječe i na njihovu dobnu skupinu (438)";* Kao takvi, smatraju, mladi trebaju imati svoje predstavnike u svim segmentima društva: *"ključna stvar ti je ono što je meni važno kod mladih je reprezentativnost u smislu vlasti, jer mislim da svaka skupina treba imati svoje reprezente (108)";* i *"zato što puno bolje mogu prenijeti sliku sadašnjeg društva, ne živimo prije 30 godina nego sad (95)";* *"veliki broj ljudi koji bi ti pod navodnicima reprezentiraju mlade a imaju sad 35 ili 40 godina (108)";*

Davanjem prilike mladima da budu uključeni se ujedno podupire i zajedništvo: *"mislim da je za državu najbitnije da dobro funkcionira, da je najbitnije zajedništvo i sad ako daš ljudima od 18 godina da glasaju i da svi izađu na izbore i daju svoj glas ako su svi oni zajedno nezreli i nezrelo odluče mislim da je to bitnije, ali da većina odluči, a ne da je 49 ili 51%. Neka je glupa odluka od 90%. (101)";* čak i van okvira samog glasanja: *"znači ono što sam ja rekao se odnosilo na ovo prvo, da se mlađi nekako uključe u neko društveno-političko zbivanje, ne sad u obliku glasanja nego jednostavno da se može sa 18 godina krenuti na neki politički put (106)";*

Samo 11 sudionika (5.4%) u kvantitativnom dijelu istraživanja smatra da osobe od 18 do 24 godine ne bi trebale sudjelovati u javnoj politici, njih 98 (48.3%) podržava sudjelovanje mladih, a gotovo jednako toliko 94 (46.3%) odobrava njihovo sudjelovanje, ovisno o kontekstu.

Sudionici fokus grupa, jednako kao i po pitanja uključivanja mladih u javnu politiku ne vide

4.2.3. Mladi i preuzimanje odgovornih društveno-političkih funkcija

objektivnih prepreka za to da mladi preuzimaju odgovorne društveno-političke funkcije. Ipak, po ovom su pitanju nešto suzdržaniji, smatrajući da preuzimanje odgovornih funkcija treba biti primjereno dobi (kognitivnom i socijalnom razvoju) i ranijem iskustvu.

"mislim da bi osoba u bilo kojoj dobi, od mislim 9 do 99, trebala imati platformu ako ima nešto za reći, ako ima nešto za kritizirati da to kaže (466)" jer im se čini da *"greške koje (...) mogu učiniti svojim odlučivanjem, imaju puno manju, u smislu cjelokupnog društva, štetnost nego to da nemaju kulturu, nego to da (...) ne dobivaju to dostojanstvo, tu odgovornost koja postepeno može doći bilo kroz recimo institucije obrazovne u kojima se moraju školovati, tako da mislim da bi trebali na neki način su odlučivati (133)"*, *"a opet smatram da kad netko je sa 18 godina u nekoj stranci da ima nekog utjecaja i da netko stariji tko ima iskustva i informiran, postavio tog čovjeka s razlogom (137)"*.

Razočarani su kada od drugih čuju kako mladi nisu sposobni biti aktivni i odgovorni nositelji društveno-političkih funkcija i promjena. Argumentaciju koju druga strana najčešće iznosi uspoređuju s onom koja se koristila kako bi se osporilo pravo glasa žena (emotivnost, nesigurnost i nedostatak znanja): *"sve ti se baš podudara, a opet na kraju nam je pokazala i povijest da je žensko glasanje samo doprinijelo razvoju demokracije tako da ne bih imao toliko nepovjerenja u te glasove mladih osoba (138)"*.

Prosječnu dob u kojoj bi mladi bili sposobni preuzeti na sebe neke odgovorne društveno-političke funkcije sudionici kvantitativnog dijela istraživanja procjenjuju na $M = 22.17$ godine ($SD = 3.254$, $min = 15$, $max = 29$, $n = 180$). Aberantni rezultati, oni koji su iznosili preko 29 godina su isključeni iz analize, jer ta se dob ni po kojem kriteriju više ne može smatrati "mladom".

4.2.4. Temeljna građanska dužnost

Sudionici fokus grupa kao temeljnu građansku dužnost vide informiranje: *"pa trebali bi pratiti što se događa (...) da bi bolje razlučili što je istina a što nije (548)"*, *"nekakva osnovna upućenost u ono što se događa (425)"*; i razgovor: *"samim razgovorom s ljudima o politici ti utječeš na neki način na druga mišljenja i oblikuješ svoje (548)"*, *"osobno sam doživjela da sam zbog nedostatka informacija imala krive stavove (...) kada mi je netko tko ih je imao te informacije pružio, da sam ja rekla Isuse, pojma nisam imala i promijenila sam svoje mišljenje (339)"*; o društveno-političkim zbivanjima. Minimum, koji van toga treba ispuniti je glasanje:

"glasanje, to je minimum što netko može napraviti (423)", "zaista bih voljela da ljudi više glasaju (...) ne moraš niti zaokružiti nego samo prekriži, jer ima posljedica i to što si prekrižio, ljudi to ne znaju, nisam ni ja znala dok mi se nije objasnilo, iako sam glasila od prvog dana kada sam imala pravo, jer sam imala osjećaj da je i moj glas u tom moru isto bitan (333)".

Više od pola 116 (57%) sudionika kvantitativnog dijela istraživanja smatra da je važno da na glasanje izađu svi, neovisno o rezultatima, na način da je bitnije da na glasanje izađe većina stanovništva pa da to možda bude nezrela ali barem odluka svih ($D = 5$, $min = 1$, $max = 5$, izrazito negativno asimetrična distribucija). Tako je više od polovice sudionika, koji su imali pravo glasa, glasalo na gotovo svim nedavnim izborima (Tablični prikaz 6). Manji postotak je svoj glas dao za raspisivanje referenduma, no ovaj je pokazatelj obilježen osobnim političkim stavovima te je kao takav više odraz preferencije nego aktivacije. Kod sudionika koji su u vrijeme izbora imali glasačko pravo i ovu informaciju nisu zadržali za sebe izračunat je i kumulativni zbroj izlazaka na glasanje (ukupni broj izlazaka na glasanje).

Tablični prikaz 6. Odaziv na formalne oblike društveno-političkog angažmana

Aktivnost	f (%)*		n
	ne	da	
Sudjelovanje u lokalnim akcijama	143 (70.4)	60 (29.6)	203
Glasanje			
2013 referendum o braku	35 (18.8)	151 (81.2)	186
2014 Euro-Parlamentarni izbori	104 (54.2)	88 (45.8)	192
2014 Predsjednički izborima RH - prvi krug	49 (24.9)	148 (75.1)	197
2015 Predsjednički izborima RH - drugi krug	76 (38.6)	121 (61.4)	197
Ukupni broj izlazaka na glasanje			
0 – niti jedan izlazak	8 (4.4)		
1 – jedan izlazak	30 (16.5)		
2 – dva izlaska	42 (23.1)		182
3 – tri izlaska	45 (24.7)		
4 – četiri izlaska	57 (31.3)		
Potpis za referendum			
2013 - Unošenje Ustavne definicije braka	121 (64.4)	67 (35.6)	188
2014 - Privatizaciju autocesta	130 (65.7)	68 (34.3)	198
2014 - Outsorcing	142 (72.4)	54 (27.6)	196
2014 - promjena izbornog zakona i odabir zastupnika imenom i prezimenom	146 (74.1)	51 (25.9)	197

* valid percent

Sudionici su (sveukupno gledano) uključeni u razne aktivnosti što tumače pozitivnom klimom i mnoštvom dostupnih aktivnosti na području Grada Zagreba. Ipak, u tradicionalne oblike participacije gotovo da i nisu uključeni te je opća razina aktivnosti relativno niska. Prema riječima sudionika fokus grupa ni onim manje tradicionalnim ne vjeruju, jer smatraju da se nakon nekog vremena počnu baviti osobnim interesima i poprime formalnu strukturu i djelovanje, a to žele izbjeći.

Općenito smatraju da mladima treba osigurati mogućnost uključivanja u javnu politiku i kako je nužno da imaju svoje predstavnike u svim institucijama u kojima se donose odluke, jer politika utječe na sve. Uključivanje mladih u društveno-politička zbivanja ističu i kao priliku da se podupire zajedništvo. Ne vide išta sporno u tome da mladi preuzimaju odgovorne društveno-političke funkcije, naravno u okviru njihovih sposobnosti i interesa. Smatraju da bi uključivanje mladih i preuzimanje odgovornih uloga trebalo biti postepeno, krenuvši od najranije dobi, prateći njihov kognitivni i socijalni razvoj. Kao prosječnu dob u kojoj bi mladi mogli preuzeti društveno-politički odgovorne funkcije vide 22 godine. Općenito imaju povjerenja u mlade i smatraju ih dovoljno sposobnima.

Temeljnu građansku dužnost opisuju kao informiranje, razgovor i glasanje (minimum). Većina sudionika smatra da je važnije da na glasanje izađe većina osoba s glasačkim pravom, neovisno o njihovim ishodima, a više od pola je minimalnu građansku dužnost obavilo i glasalo na svim nedavnim izborima.

4.3. Motivacija za NEuključivanje

Motivacija za neuključivanjem je obrađena putem izjava sudionika fokus grupa o teškoćama s kojima su se oni ili njihovi prijatelji i poznanici susreli prilikom uključivanja u društveno-politička zbivanja, kao i općih razmišljanja zašto im uključivanje jest ili bi im moglo biti odbojno. Njihove su izjave potom oblikovane u petnaest izjavnih tvrdnji. Te su tvrdnje uvrštene u kvantitativni dio istraživanja nakon kojeg je nad njima provedena faktorska analiza metodom glavnih komponenata.

Popis manifestnih varijabli:

- (v1) nedostaje mi slobodnog vremena;
- (v2) većina društveno-političkih pitanja za mene nema osobnog značaja (ne tiče me se izravno);
- (v3) ne želim obavezu (uključenost kao dodatna obaveza);
- (v4) općenito nisam zainteresiran/a za društveno-politička pitanja;
- (v5) imam osjećaj da moja aktivacija neće puno pridonijeti (kap u moru);
- (v6) ne želim ulaziti u rasprave/ konflikte,
- (v7) moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane obitelji;
- (v8) moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane prijatelja;
- (v9) moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane uže društvene zajednice;
- (v10) moj angažman bi mogao biti/ je bio ismijan;
- (v11) osobe koje se angažiraju često dožive puno negativnih iskustava;
- (v12) još uvijek nam nije "toliko loše" (kao društvu) da bih osjetio/la potrebu da se angažiram;
- (v13) imam osjećaj da moj glas nije bitan (da druge ne zanima što imam za reći);
- (v14) ne pronalazim skupinu istomišljenika koja bi me podržala;
- (v15) suprotna strana nameće svoje mišljenje bez pravog dijaloga.

Navedene varijable su preimenovane kao što je prikazano u Tabličnom prikazu 7.

Sve su navedene varijable izražene na pseudo-intervalnoj skali Likertovog tipa, sa 5 uporišnih točaka, pri čemu je: 1 – u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem. Nakon inicijalnog četvero faktorskog rješenja (nije prikazano), vizualnom je inspekcijom Scree plot (Grafički prikaz 1) i saturacije odlučeno uzeti fiksni broj faktora i trofaktorsko rješenje, jer četvrti faktor nije doprinio logičkom (sadržajnom) rješenju te je imao minimalan doprinos objašnjenju zajedničke varijance.

Tablični prikaz 7. Preimenovanje varijabli i podatci deskriptivne statistike

Izvorni oblik	Preimenovano	N = 203			
		M	SD	S	K
(v01) nedostaje mi slobodnog vremena	(v01) nema slobodnog vremena	2.91	1.148	-0.122	-0.822
(v02) većina društveno-političkih pitanja za mene nema osobnog značaja (ne tiče me se izravno)	(v02) nema osobnog značaja	2.72	1.210	0.213	-0.915
(v03) ne želim obavezu (uključenost kao dodatna obaveza)	(v03) ne žele obavezu	3.09	1.301	-0.212	-1.123
(v04) općenito nisam zainteresiran/ a za društveno-politička pitanja	(v04) opća nezainteresiranost	2.67	1.350	0.269	-1.148
(v05) imam osjećaj da moja aktivacija neće puno pridonijeti (kap u moru)	(v05) aktivacija neće puno pridonijeti	3.22	1.261	-0.182	-1.020
(v06) ne želim ulaziti u rasprave/ konflikte	(v06) izbjegavanje rasprava/konflikata	2.71	1.300	0.176	-1.114
(v07) moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane obitelji	(v07) obitelj ne prihvaća	1.67	0.961	1.547	1.983
(v08) moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane prijatelja	(v08) prijatelji ne prihvaćaju	1.60	0.863	1.430	1.501
(v09) moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane uže društvene zajednice	(v09) zajednica ne prihvaća	1.67	0.941	1.424	1.553
(v10) moj angažman bi mogao biti/ je bio ismijan	(v10) ismijavanje angažmana	1.95	1.106	0.828	-0.556
(v11) osobe koje se angažiraju često dožive puno negativnih iskustava	(v11) negativna iskustva drugih	2.73	1.241	0.100	-0.989
(v12) još uvijek nam nije "toliko loše" (kao društvu) da bih osjetio/la potrebu da se angažiram	(v12) stanje nije toliko loše	1.80	0.947	0.957	0.049
(v13) imam osjećaj da moj glas nije bitan (da druge ne zanima što imam za reći)	(v13) druge ne zanima njihovo mišljenje	2.39	1.263	0.475	-0.864
(v14) ne pronalazim skupinu istomišljenika koja bi me podržala	(v14) nema istomišljenika	2.14	1.209	0.662	-0.752
(v15) suprotna strana nameće svoje mišljenje bez pravog dijaloga	(v15) nametanje mišljenja	2.83	1.386	0.045	-1.228

min = 1 – u potpunosti se ne slažem | max = 5 –u potpunosti se slažem

S – Skewness, K – Kurtosis

Tablični prikaz 8. Početna matrica korelacija manifestnih varijabli (nastavak na sljedećoj stranici)

Manifestna varijabla	(v1)	(v2)	(v3)	(v4)	(v5)	(v6)	(v7)	(v8)
(v01) nema slobodnog vremena	-	-.046	.046	-.098	-.140*	-.017	.139*	.139*
(v02) nema osobnog značaja			.451**	.621**	.319**	.312**	.012	-.047
(v03) ne žele obavezu				.401**	.393**	.470**	.125	.044
(v04) opća nezainteresiranost				-	.348**	.395**	-.041	-.023
(v05) aktivacija neće puno pridonijeti						.423**	.090	.115
(v06) izbjegavanje rasprava/konflikata						-	.201**	.229**
(v07) obitelj ne prihvaća							-	.472**
(v08) prijatelji ne prihvaćaju								-
(v09) zajednica ne prihvaća								
(v10) ismijavanje angažmana								
(v11) negativna iskustva drugih								
(v12) stanje nije toliko loše								
(v13) druge ne zanima njihovo mišljenje								
(v14) nema istomišljenika								
(v15) nametanje mišljenja								

* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$

Tablični prikaz 8. Početna matrica korelacija manifestnih varijabli (nastavak)

Manifestna varijabla	(v9)	(v10)	(v11)	(v12)	(v13)	(v14)	(v15)
(v01) nema slobodnog vremena	.096	.183**	.147*	.089	-.098	.102	.134*
(v02) nema osobnog značaja	-.057	-.062	.005	.269**	.230**	-.044	.026
(v03) ne žele obavezu	.087	.220**	.185	.276**	.289**	.072	.122*
(v04) opća nezainteresiranost	-.065	-.024	-.057	.164**	.137*	-.031	-.095
(v05) aktivacija neće puno pridonijeti	.193**	.270**	.228**	.128*	.626**	.160*	.254**
(v06) izbjegavanje rasprava/konflikata	.246**	.424**	.386**	.192**	.350**	.191**	.119*
(v07) obitelj ne prihvaća	.530**	.445**	.255**	.126*	.207**	.276**	.307**
(v08) prijatelji ne prihvaćaju	.556**	.508**	.327**	.093	.178**	.422**	.291**
(v09) zajednica ne prihvaća	-	.616**	.396**	.034	.303**	.374**	.253**
(v10) ismijavanje angažmana		-	.556**	.142*	.382**	.412**	.362**
(v11) negativna iskustva drugih			-	.142*	.272**	.171**	.348**
(v12) stanje nije toliko loše				-	.114	.072	.054
(v13) druge ne zanima njihovo mišljenje					-	.298**	.366**
(v14) nema istomišljenika						-	.351**
(v15) nametanje mišljenja							-

* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$

Tablični prikaz 9. Prikaz rezultata KMO, Bartlettovog i Cronbach alpha testa

Kaiser-Meyer-Olkinova		.809
Bartlettov test sfericiteta	aproximacija χ^2	995.965
	stupnjevi slobode	105
	značajnost	.000
Cronbach alpha	α_c	<i>N</i>
	.794	15

Tablični prikaz 10. Prikaz komunaliteta manifestnih varijabli

Manifestna varijabla	Početna vrijednost	Nakon ekstrakcije
(v01) nema slobodnog vremena	1	.464
(v02) nema osobnog značaja	1	.651
(v03) ne žele obavezu	1	.571
(v04) opća nezainteresiranost	1	.629
(v05) aktivacija neće puno pridonijeti	1	.708
(v06) izbjegavanje rasprava/konflikata	1	.542
(v07) obitelj ne prihvaća	1	.471
(v08) prijatelji ne prihvaćaju	1	.544
(v09) zajednica ne prihvaća	1	.600
(v10) ismijavanje angažmana	1	.695
(v11) negativna iskustva drugih	1	.413
(v12) stanje nije toliko loše	1	.381
(v13) druge ne zanima njihovo mišljenje	1	.689
(v14) nema istomišljenika	1	.371
(v15) nametanje mišljenja	1	.373

Tablični prikaz 11. Prikaz objašnjene varijance

	Početni karakteristični korijeni			Ekstrahirana varijanca		
	ukupno	% varijance	kum. %	ukupno	% varijance	kum. %
1	4.261	28.408	28.408	4.261	28.408	28.408
2	2.577	17.183	45.591	2.577	17.183	45.591
3	1.264	8.429	54.020	1.264	8.429	54.020
4	1.002	6.681	60.701			
5	0.936	6.242	66.943			
6	0.817	5.447	72.390			
7	0.723	4.818	77.209			
8	0.630	4.201	81.410			
9	0.580	3.869	85.279			
10	0.457	3.050	88.329			
11	0.453	3.022	91.351			
12	0.378	2.519	93.870			
13	0.344	2.295	96.165			
14	0.311	2.076	98.241			
15	0.264	1.759	100.00			

Tablični prikaz 12. Prikaz faktorske strukture

	Manifestna varijabla	Glavne komponente		
		1	2	3
I.	(v10) ismijavanje angažmana	.780	-.289	.046
	(v09) zajednica ne prihvaća	.673	-.384	.004
	(v13) druge ne zanima njihovo mišljenje	.634	.210	-.493
	(v06) izbjegavanje rasprava/konflikata	.630	.375	.070
	(v11) negativna iskustva drugih	.615	-.175	.064
	(v08) prijatelji ne prihvaćaju	.611	-.388	.143
	(v07) obitelj ne prihvaća	.575	-.317	.199
	(v05) aktivacija neće puno pridonijeti	.566	.451	-.430
	(v15) nametanje mišljenja	.532	-.216	-.207
(v14) nema istomišljenika	.531	-.277	-.112	
II.	(v04) opća nezainteresiranost	.218	.747	.154
	(v02) nema osobnog značaja	.253	.739	.200
	(v03) ne žele obavezu	.470	.555	.204
III.	(v01) nema slobodnog vremena	.138	-.266	.612
	(v12) stanje nije toliko loše	.285	.265	.480

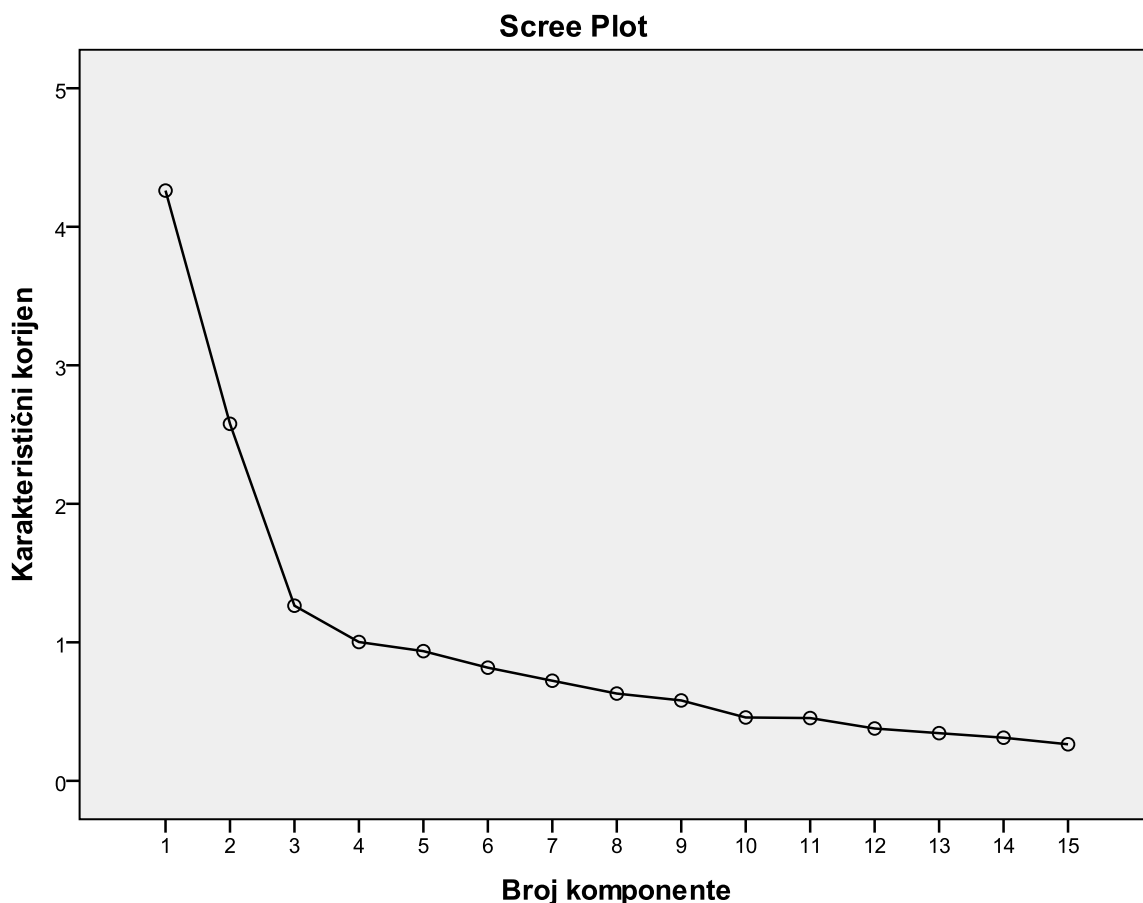
Relativna ujednačenost aritmetičkih sredina i prosječnih standardnih odstupanja manifestnih varijabli (Tablični prikaz 7) je s obzirom na veličinu uzorka i ostale preduvjete povoljna za provođenje korelacijskog računa, a već i sama matrica korelacija manifestnih varijabli ocrtava potencijalno trofaktorsku strukturu (Tablični prikaz 8). Tako grupe manifestnih varijabli I. (10, 9, 13, 6, 11, 8, 7, 5, 15, 14, 3), II. (4, 2, 3, 5) i III. (1, 12, 13, 5) pokazuju umjeren visoke i pretežno značajne korelacije (Tablični prikaz 8).

Kaiser-Meyer-Olkinovo (.809) i Bartlettov test ($\chi^2(105,203) = 995.965; p = .000$) ukazuju kako je dobivena korelacijska matrica manifestnih varijabli pogodna za provođenje faktorske analize metodom glavnih komponenata (Tablični prikaz 9).

Slijedom konvergencije dobivenih pokazatelja ekstrahirane su tri glavne komponente (faktori):

- 1) Ne podržavajuća okolina;
- 2) Opća nezainteresiranost;
- 3) Percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog.

Faktor 1) Ne podržavajuća okolina objašnjava 28.4%, faktor 2) Opća nezainteresiranost 17.18%, a faktor 3) Percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog 8.42% varijabiliteta manifestnih varijabli. Ekstrahirani faktori objašnjavaju ukupno 54% varijabiliteta manifestnih varijabli (Tablični prikaz 11).

Grafički prikaz 1. Prikaz karakterističnih korijena ekstrahiranih komponenti

Glavna komponenta 1 – Ne podržavajuća okolina

Ova je komponenta zasićena manifestnim varijablama koje ukazuju kako su velik dio čimbenika koje sudionike odbija od uključivanja u društveno-politička zbivanja osobna ili negativna iskustva bliskih osoba i poznanika koji su se pokušali uključiti najčešće u smjeru suprotnom od statusa *quo*, a koja dolaze u obliku ne podražavajuće i hostile okoline (Tablični prikaz 12). Uz ta negativna iskustva dio njih nije niti uspio postići zacrtani cilj, što dodatno umanjuje motivaciju za nastavkom uključenosti te ne žele takvu obavezu.

Prema opisima sudionika fokus grupa:

Ismijavanje angažmana, zajednica ne prihvaća, druge ne zanima njihovo mišljenje, izbjegavanje rasprava/konflikata: *"jer izvrću činjenice, na početku sam se raspravljala, ali onda sam počela odlaziti (664)", "sve je svedeno na podijele na lijevo i desno, a u koje ja ne vjerujem, jer po nekim pitanjima sam lijevo, po nekima desno, ali mislim da te podijele na komuniste, ustaše, demokrate, republikance i slično, nisu potrebne (508)"*.

Negativna iskustva: *"ali znam da postoje postovi gdje ljudi pišu jako ružne stvari o njoj, da je*

treba silovati, da je treba ubiti, dobiva prijeteće poruke i svašta nešto, zato što se bavi (...), zato što im pomaže da ovdje ostanu, da budu na sigurnom (527)", "ja sam eto negdje tri puta probala i to su vidjeli ljudi iz razreda, koji imaju ne znam totalno drukčije stavove od mene i onda sam bila javno prozvana, zbog toga i onda, sam onako prestala jednostavno (638)", "tad je svima bio problem izložiti svoje ime i prezime pa sam uvijek ja nekako dolazila u prvi plan i mislim da je bilo baš loše i da je to baš onako najgora, najgluplja uloga za preuzet, ali hoću reći da se nađemo u situacijama u kojima nam je važnije ono što s tim želimo postići nego nekakva šteta koju ćemo sami sebi napraviti (270)", "pa na dosta načina, ali nekako bih se nadovezao na ovo da često puta kroz takva djelovanja možeš i sebi zatvoriti vrata i mnogo ljudi kad kreće, koji su zapravo aktivni stvore sebi u budućnosti mnoge probleme koje onako, ne bi voljeli imati na putu, sad kad si pričala ovo za ljude (...) meni je (...) došao za vrijeme te studentske blokade i rekao: 'ti nikad ovdje nećeš diplomirati'; kao prijetnju. Takvih ti situacija koje se mogu dogoditi imaš vezane i uz sva moguća buduća mjesta ili uz struku, da si u potpunosti u nemogućnosti za bilo kakvo djelovanje jer si se sa nekim tko je u toj struci dominantna ličnost zamjerio, bilo to u pisanju tekstova, članaka znanstvenih, znaš Hrvatska ti je mala bara puna krokodila i onda stvarno, možeš si stvoriti probleme (274)".

Glavna komponenta 2 – Opća nezainteresiranost

Ova je komponenta zasićena manifestnim varijablama koje ukazuju na opću nezainteresiranost sudionika koja ne proizlazi iz negativnih iskustava, oni jednostavno niti prate što se zbiva niti ih to pretjerano zanima (Tablični prikaz 12).

Prema opisima sudionika fokus grupa:

Tu i tamo pažnju obrate na zbivanja koja percipiraju da ih se osobno tiče, ali među njima ne postoji ideja o tome da pitanja drugih dobnih i društvenih skupina jednog dana mogu postati i njima osobno značajna, žive pretežno u sadašnjosti: "mislim da mladi dosta žive u sadašnjosti još (340)", " mislim da je stvar toga što nije mi razvijena svijest o važnosti toga, mislim da bi to trebalo razvijati (451)".

Opća nezainteresiranost: "ja sam većinom nezainteresirana i to je to (489)", nema osobnog značaja: "pa možda da, dobijem neku priliku i da čujem da se negdje odvija nešto, povezano uz znači neke teme koje mene zanimaju, onda da, ali da se radi o nekoj temi koja je bliska meni, koja bi direktno ili indirektno utjecala na moj život bi se sigurno uključila (492)", "ima faza kada pratim ili ne pratim, obično pratim kada se krene pričati o nečemu što me direktno sada, recimo kada se pričalo o besplatnom obrazovanju i besplatnom studiranju i takvim stvarima bila sam ful uključena i čitala sam apsolutno svaki članak ... ali, za neke ovako okvirne stvari

pročitam naslove i malo proletim tek toliko da znam da se nešto dogodilo i tako da mislim da što su ljudi stariji da kad nešto više utječe na njih kad dobiju taj dojam da ima veze s njima da se onda počinju uključivati, a mladi ljudi to nemaju ili rijetko kad (452)"; ne žele obavezu: "na dugoročnoj bazi ne želim se obvezati jer mislim da je to odgovornost, koju ne želim preuzeti trenutno (472)".

Glavna komponenta 3 – Percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog

Ova je komponenta zasićena manifestnim varijablama koje ne ukazuju na vjerovanje da aktivacija neće pridonijeti ili da duge ne zanima njihovo mišljenje, ova motivacijska kategorija opisuje nedostatak poticaja sudionicima da se pokrenu, smatraju da stanje nije dovoljno loše da bi svoje slobodno vrijeme i ostale obaveze podredili društveno-političkim angažmanu (Tablični prikaz 12). Kao takav, ovaj se oblik angažmana niti ne smatra normativnim već kao nešto "dodatno" i "bespotrebno".

Prema opisima sudionika fokus grupa:

Nema slobodnog vremena: *"tad sam bila između dva faksa i nisam imala vremena, a sad malo mi se ne da više volontirati i želim biti plaćena za ono što radim (472)", "uz faks i želim spavati i provoditi vrijeme s prijateljima i tako pa onda, ne znam bi li bila dovoljno odgovorna da puno vremena posvetim učenju (491)", "mislim da nam to sad nije jednostavno primarno nešto, zato što većina nas ili volontira ili radi, brine se oko faksa, da bi još bili, da još ne znam, radimo prosvjede (509)"; stanje nije toliko loše – da bi se pokrenuli: "a i mislim da nama nije sad toliko loše, da sad se možemo povoditi za nečime (511)".*

5. Rasprava

Sudionici iskazuju umjeren interes i procjenjuju se blago iznad prosječno informirani o društveno-političkim zbivanjima. Srednje (prosječno) aktivne su prema njima osobe koje znaju nešto i o nekim zbivanjima, primarno onim koja ih se direktno tiču, imaju stav i razgovaraju, ali taj stav ne podupiru čvrstom argumentacijom. Time odudaraju od tipičnih manje informiranih, društveno-politički alijeniranih mladih (Gaiser, De Rijke i Spanring, 2010) i općenito nezainteresiranih građana (Arapović, 2006). S obzirom da su sudionici, koji su i prema samo-procjeni, a vjerojatno i *apriori* zainteresiraniji za društveno-politička zbivanja od prosječnog građanina, samostalno, konsensualno definirali što znači koja razina informiranosti, postoji mogućnost da je i sama skala, već po opisu pojedine razine više ordinarnog karaktera te negativno asimetrično orijentirana. Time bi samo-procjena sudionika fokus grupa mogla biti podcijenjena, a kod sudionika kvantitativnog dijela istraživanja je mogla rezultirati iskrivljenim odgovorima na način da se sudionici s jedne strane ne žele procijeniti odveć niskom ocjenom, a istovremeno, kako je skala prestroga, davanje više ocjene razine informiranosti implicira puno veću informiranost od stvarne.

Sudionici se o društveno-političkim zbivanjima informiraju samostalno. Najčešće putem novih medija (Internet portali i društvene mreže), koji imaju tek blagu prednost u odnosu na govornu komunikaciju. Oba nalaza su očekivana i u skladu sa trenutnim tehnološkim dosezima i društvenim trendovima. Mladi su otvoreni za konstruktivne i argumentirane razgovore u kojima imaju priliku naučiti nešto novo. Razgovori u koje se upuštaju su većinom sa istomišljenicima, iako su i više nego spremni za dijalog i učenje od strane osoba sa suprotnim stajalištima. Često se uključuju u razgovore kroz koje pokušavaju sustavno djelovati na mišljenja osoba u svojoj okolini testirajući tako i svoj model mišljenja, posljedično čineći pomake i u vlastitim osjećajima i ponašanjima (Reardon, 1998). Ova zainteresiranost i uključenost, barem u razgovor o društveno-političkim zbivanjima, je izrazito pozitivna i obećavajuća polazišna točka koja se može iskoristiti za poticanje većeg budućeg angažmana. Najčešće razgovaraju sa svojim romantičnim partnerima, prijateljima - vršnjačkim skupinama te povremeno roditeljima, podržavajući ideju važnosti primarne okoline i obitelji po pitanju formiranja mišljenja i stava oko društveno-političkih pitanja i uključenosti (Ilišin, 2003). Od starijih većinom uče i smatraju da je potrebno između starijih i mladih ostvariti drugačiju, podržavajuću klimu koja će potaknuti nužno uključivanje i integraciju mladih u postojeće društveno-političke strukture (Ilišin, 2003). Među sudionicima je tako prisutan konsenzus oko toga da se mladima treba osigurati mogućnost uključivanja u javnu politiku, kao i oko toga da bi se mlade o društveno-političkim zbivanjima trebalo u sklopu formalnog obrazovanja informirati od najranije dobi te kako bi voljeli da voljeli da su i sami prošli ovaj tip obrazovanja.

Od tradicionalnih oblika participacije mladi najviše glasaju te ga smatraju minimumom ispunjavanja građanske dužnosti svake punoljetne osobe, a sukladno izraženom stavu izjavljuju da redovito tu građansku dužnost i obavljaju. Na drugom mjestu potpisuju peticije, što ih u tim elementima čini usporedivima s ostalim Europskim uzorcima (npr. Gaiser i sur., 2010). Van tradicionalnih oblika participacije sudionici imaju iskustava u pokretanju prosvjeda, studentskih blokada, bojkota, itd. te su uključeni u razne udruge, aktivističke pokrete i sl. Iako je spektar aktivnosti u koje se uključuju raznolik, broj uključenih u pojedinu aktivnost nije velik. Ujedno su brojni od navedenih oblika uključenosti većinom privremeni, što je u skladu sa zabrinutošću vlasti oko kontinuiteta, koji je bitan za održavanje reprezentativne demokracije (Kovačić i Vrbat, 2014). Bez kontinuiteta i uz brigu isključivo za osobne interese velik dio društvenog i političkog prostora ostaje ne pokriven. Dio mladih, čak i neformalne oblike uključivanja, koji su inače relativno popularni, vidi kao besmislene. Ovaj pogled proizlazi iz dojma da se znatan dio takvih oblika uključenosti u Hrvatskoj nakraju formalizira i postane dio sustava, što im je odbojno jer upravo formalni oblik djelovanja uključivanjem u neformalne oblike i žele izbjeći. Općenito se pretpostavka da će stavovi sudionika odudarati od samog ponašanja nije pokazala kao točna, što se može tumačiti ili njihovom ujednačenošću ili socijalno poželjnim odgovaranjem i iskrivljenjem odgovora, pri čemu su posljednja dva tumačenja manje vjerojatna, jer bi zahtijevala ujednačavanje odgovora na više različitih i nepovezanih mjesta u upitniku, a tema istraživanja od strane istraživača i sudionika fokus grupa nije u tolikoj mjeri procijenjena kao "osjetljiva".

Rezultati kvalitativne analize nude dodatne motivacijske faktore koji nadopunjuju prijašnje nalaze o razlozima neuključivanja mladih. U nalazima Ilišin i Spajić-Vrkaš (2015), deskriptori faktora političke distanciranosti uključuju nepovjerenje u politiku, zaokupljenost mladih egzistencijalnim problemima i nedostatak vremena te percepciju političke participacije kao dosadnom. Iako je ovo istraživanje već bilo provedeno po objavi podatka Ilišin i Spajić-Vrkaš (2015), njime su faktori identificirani od strane Ilišin i Spajić-Vrkaš, metaforički rečeno, "razbijeni i reorganizirani" u odvojena i sadržajno kompaktnija rješenja. Tako je nepovjerenje u politiku bolje opisano ne podržavajućom okolinom i osobnim negativnim iskustvima mladih i njihovih bližnjih. Osjećaj neprihvaćenosti njihova angažmana od strane okoline, ne i formalnih struktura ima puno veći saturacijski učinak nego vjerovanje da njihov angažman neće polučiti uspjeh. Njihova je nezainteresiranost i percepcija politike kao dosadne tek odraz nerazumijevanja da će ih pitanja koja im se trenutno ne čine bliska i od osobnog značaja, dočekati u budućnosti kao problemi koji će ih izravno pogoditi. Dok oni koji jesu zainteresirani,

ali čekaju poticaj za djelovanje, jednostavno smatraju da im još uvijek nije toliko loše, da se nije skupila kritična količina problematike koja bi ih motivirala na djelovanje te u tom kontekstu izvješćuju o zaokupljenosti svojim problemima i nedostatku vremena. Ova gotovo više eksplanatorna, nego hipotetska razina proizlazi iz samih izjava sudionika, kojima su obrazložili izjave koje se izvadene iz konteksta i obrađene kvantitativnim pristupom mogu sasvim drugačije protumačiti. Njihovo je tumačenje i u skladu s faktorskom strukturom dobivenom u kvantitativnom dijelu istraživanja, tj. zapravo joj služi kao objašnjenje.

Vidljivo je da čak i sudionici koji se *apriori* nalaze na iznadprosječnoj razini informiranosti i uključenosti posjeduju brojne kočnice. No, za razliku od pretpostavljenog mladi nisu toliko zakočeni zbog nedostatka vjere u važnost vlastitog djelovanja koliko se konformiraju i ne upuštaju u sukobe s okolinom koja je prožeta stereotipnim i većinom negativnim pogledima o njihovoj uključenosti. Okolina im tako šalje poruke kako ih smatra nekompetentnima jer nemaju dovoljno iskustva i informacija, a (ne)prilike za dobivanje i usvajanje istih ih konstantno drže u toj poziciji. Kombinacija nedostatka prilika da promjene stav okoline i nedovoljne percepcije potrebe da se protiv toga bore potiču njihovu nezainteresiranost, čime dolazi do podržavanja trenutnog stanja. Primarno su to vjerovanja o tome kako je okolina (vanjsko) odveć rigidna i zatvorena (stabilno) na način da ne podržava i ne prihvaća uključivanje mladih (nekontrolabilno). Uz nedostatak interesa, usvojenih znanja i informacija o djelovanju društveno-političkih struktura, mladi se ni ne upuštaju u samostalno učenje ili neki drugi oblik aktivacije, čime automatski nemaju prilike steći iskustvo, dodatno se tješeći da pitanja kojima se društvo i politika trenutno bave ionako nisu predmet njihova "trenutnog" interesa. Istovremeno se kod mladih osjeti i transgeneracijski prijenos već ranije utvrđene kritičke nastrojenosti (distance) spram politike, prisutne u općoj populaciji (Arapović, 2006). S obzirom da govorimo o sudionicima koji se procjenjuju kao natprosječno zainteresirani, stanje u ostatku, manje zainteresirane populacije se može pretpostaviti kao poražavajuće.

Brojni autori smatraju treba uložiti velik trud u razbijanje stereotipa o nezainteresiranosti i nepodobnosti mladih za uključivanje u društveno-politička zbivanja (Govorun i Payne, 2006), kao i u razvoj ozračja u kojem ono neće biti opcionalno nego normativno. Dakle, nužan je obrat načina na koji doživljavamo mlade (Zeldin i sur., 2005), integrirajući ih u postojeće društvene strukture (Ilišin, 2003). Ovaj obrat zahtjeva sustavan i dugoročan napor usmjeren na promjenu postojećih struktura i procesa. Uz stvaranje potrebnih preduvjeta za uključivanje mladih unutar samog sustava, na mlade možemo utjecati putem obrazovanja i medija, podižući njihovu razinu informiranosti, a time i spremnost na uključivanje. I mediji i obrazovni sustav stoje na

raspolaganju vladajućim strukturama, a čak i sami mladi smatraju da bi pružanje kvalitetnog seta informacija uvelike pomoglo njihovo razumijevanje društveno-političkih zbivanja i same uključenosti. Mladi kao dio društva izravno osjete posljedice svega što se u njemu zbiva te je od posebne važnosti čuti njihovo mišljenje i omogućiti im da sami sebe predstavljaju u društvenim i političkim strukturama koje odlučuju o njihovim sudbinama. Ovaj je oblik participacije u svijetu poznat kao mladi-odrasli partnerstvo (*eng. youth adult partnership*). Promjena načina na koji odrasli pristupaju mladima, u smislu uvođenja mladih u sferu društveno-političke uključenosti pomogla bi stvaranje podržavajuća klime u kojoj bi mladi i po pitanju društveno-političke uključenosti razvili osjećaj socijalne kompetentnosti i pripadanja (Fiske, Gilbert i Lindzey, 2010). U ovom obliku partnerstva odrasli mlade vode kroz proces i podučavaju, ali istovremeno im ostavljaju prostora da samostalno dolaze do rješenja njegujući njihov osjećaj kompetentnosti. I odrasli i mladi se trebaju pripremiti za ovakav oblik suradnje, usvojiti potrebna znanja i vještine (O'Donoghue, Kirshner i McLaughlin, 2002), te je započeti u najranijoj dobi i postepeno intenzivirati. Sami sudionici su optimistično nastrojeni, vjeruju u sposobnosti mladih oboje da se uključe i preuzmu na sebe odgovorne društveno-političke funkcije.

Iako istraživanje donosi čitav niz praktičnih implikacija i zanimljivosti valja na umu imati da uzorak dominantno čine studentice i visokoobrazovane žene u dobi od 16 do 29 godina te da je kada se kaže "sudionici" zapravo riječ o vrlo specifičnoj populaciji. S obzirom da je prikupljanje podataka provedeno krajem ljetnog semestra, društvene mreže su bile prepune molbi studenata da im se ispune anketni upitnici, a za potrebe pisanja završnih i diplomskih radova. U skladu s time je i sam odaziv relativno nizak, stoga su i različitosti sudionika u uzorku znatno smanjenje, jer su se u istraživanje vjerojatno uključili većinom oni kojima je tema zvučala posebno interesantno ili je za njih imala osobni značaj. Također, ovo istraživanje zbog primarno kvalitativne orijentacije predstavlja više skup praktičnih implikacija i eksplanatornih nota samih sudionika, nego provjeru postojećih teorijskih modela, zbog čije je nedostatnosti i odlučeno neopterećeno sakupiti informacije *ab ovo*. Ipak, ne smije se zanemariti da tijekom fokus grupa sudionici iznose ne samo svoja iskustva i razmišljanja nego i iskustva svojih bližnjih, prijatelja i poznanika, tako da se ovim pristupom stječe puno šira i bogatija slika nego isključivo kvantitativnim pristupom. Iako je kvantitativni pristup polučio podatke o uključenosti i korištenju pojedinih informacijskih izvora sličan onome u kvalitativnom dijelu istraživanja ono što bi bilo nužno jest upitnik izrađen na temelju kvalitativne obrade podataka primijeniti na reprezentativnijem uzorku te dobivene rezultate protumačiti u potencijalno novom svjetlu.

6. Zaključak

Sudionici iskazuju umjeren interes za društveno-politička zbivanja. O njima se informiraju najviše putem modernih medija (Internet – novinski portali i društvene mreže) i razgovorom (romantični partner, prijatelji i roditelji). Kreću se u krugu osoba koje su jednako informirane kao i oni ali se povremeno upuštaju i u razgovore s osobama različitog mišljenja, pod uvjetom da su iste zainteresirane za konstruktivnu i argumentiranu raspravu. Vole nova i drugačija mišljenja, te su spremni učiti. No, ukazuju kako je za učenje, po pitanju društveno-političkih zbivanja, ipak potrebno stvoriti drugačiju, podržavajuću klimu.

Samostalno izvode kategorije razine informiranosti, tako na skali od 1 do 7 daju sljedeće opise:

1) – pasivna razina – osobe koje znaju samo informacije kojima su neminovno okružene (koje ne mogu izbjeći), nemaju izražen stav o društveno-političkim pitanjima; 4) – srednje aktivna razina – osobe koje znaju nešto i o nekim zbivanjima, primarno onim koja ih se direktno tiču, imaju stav i razgovaraju, ali taj stav ne podupiru čvrstom argumentacijom; 7) – razina visoke informiranosti i kritičkog promišljanja – osobe koje imaju znanje o kontekstu, povijesti i kulturi te razumiju srž aktualnih društveno-političkih zbivanja. Sudionici su sukladno izvedenim opisima svoju razinu informiranosti o društveno-političkim zbivanjima procijenili kao malo višu od prosječne. Općenito su nezadovoljni spram osobne razine znanja i informiranosti o temeljnim terminima, definicijama i procesima unutar društveno-političke sfere. Većinu informacija i znanja su usvojili samoinicijativno te podržavaju ideju da bi se mlade o tim pitanjima trebalo od najranije dobi informirati u sklopu formalnog obrazovanja. Izjavljuju kako bi voljeli da su i sami prošli takav tip obrazovanja.

Uključeni su u razne društveno-političke aktivnosti, mada se većina zadržava samo na razgovoru, a učestalost uključivanja je niska. Dominantan način uključivanja je putem virtualne komunikacije (modernih medija), a već na razini aktivacije uživo (rad u udruzi) prema više formalnim oblicima djelovanja postotak uključenih zamjetno pada. Sudionici se slažu oko toga da se mladima treba osigurati mogućnost uključivanja u javnu politiku. Njihovo uključivanje vide kao poticanje nužnog zajedništva ali i kao nužnost postojanja predstavnika svih segmenata društva u tijelima čije odluke na njih imaju utjecaja.

Ne vide ni prepreke za to da mladi preuzimaju odgovorne društveno-političke funkcije. No, po ovom su pitanju nešto suzdržaniji. Ukazuju da preuzimanje odgovornih funkcija treba biti primjereno dobi, kognitivnom, socijalnom razvoju i ranijem iskustvu, a kao prosječnu dob preuzimanja odgovornih funkcija vide 22 godine.

Kao temeljnu građansku dužnost izdvajaju informiranje i razgovor, no većinom se fokusiraju na minimum izvršavanja te dužnosti u vidu glasanja. Većina sudionika smatra da je važno da na glasanje izađu svi, neovisno o rezultatima - bitnije je da na glasanje izađe većina stanovništva pa da to možda bude nezrela ali barem odluka svih.

Kako bi se bolje razumjela njihova motivacija za neuključivanjem, na temelju dobivenih odgovora su izdvojena tri faktora (tipa): 1) Ne podržavajuća okolina; 2) Opća nezainteresiranost; 3) Percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog. Ne podržavajuća okolina ukazuje kako su velik dio čimbenika koje sudionike odbija od uključivanja u društveno-politička zbivanja, ne toliko vjerovanje kako njihov angažman neće išta promijeniti koliko osobna ili negativna iskustva bliskih osoba i poznanika koji su se pokušali uključiti i to u vidu ne podražavajuće i hostile okoline. Opća nezainteresiranost s druge strane ne proizlazi iz negativnih iskustava već ovako orijentirani sudionici jednostavno niti prate što se zbiva niti ih to pretjerano zanima. Posljednji faktor, percepcija trenutnog stanja kao prihvatljivog ukazuje na vjerovanje da aktivacija može pridonijeti, da druge zanima njihovo mišljenje i potencijalnu spremnost na djelovanje. Istovremeno, opisuje nedostatak poticaja sudionicima da se pokrenu, smatraju da stanje nije dovoljno loše da bi svoje slobodno vrijeme i ostale obaveze podredili društveno-političkim angažmanu. Oni svoj angažman već kao nešto "dodatno" i "bespotrebno".

Literatura

- Arapović, D.** (2006). Mladi i politika. *Epoha zdravlja*, 2(2), 16.
- Arnett, J. J.** (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road From the Late Teens Through the Twenties*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Devine, P. G.** (1989). Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 56(1), 5-18.
- Fiske, S. T., Gilbert, D. T. i Lindzey, G.** (2010). *Handbook of social psychology*, 5^{ed}. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Gaiser, W., De Rijke, J. i Spannring, R.** (2010). Youth and political participation -- empirical results for Germany within a European context. *Young*, 18(4), 427-450. doi:10.1177/110330881001800404
- Gilbert, D. T.** (1991). How mental systems believe. *American Psychologist*, 46 (2), 107–119.
- Govorun, O. i Payne, B.** (2006). Ego-depletion and prejudice: separating automatic and controlled components. *Social Cognition*, 24(2), 111-136.
- IBM.** (2012). *IBM SPSS Statistics, Version 21*. [Računalni program] <http://www-01.ibm.com/software/analytics/spss>
- Ilišin, V. i Spajić-Vrkaš, V.** (2015). *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj (Istraživački izvještaj)*. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih.
- Ilišin, V.** (2003). Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu. *Politička misao*, 40(3), 37-57.
- Kirshner, B.** (2007). Youth Activism as a Context for Learning and Development. *American Behavioral Scientist*, 51(3), 367-379.
- Kovačić, M. i Vrbat, I.** (2014). "Znam da ništa ne znam": politička kompetencija i politička participacija među mladima u Zagrebu. *Suvremene teme*, 7(2), 56-76.
- Muraven, M. i Baumeister, R. F.** (2000). Self-Regulation and Depletion of Limited Resources: Does Self-Control Resemble a Muscle?. *Psychological Bulletin*, 126(2), 247.
- O'Donoghue, J. L., Kirshner, B., & McLaughlin, M.** (2002). Introduction: Moving youth participation forward. *New Directions For Youth Development*, 2002(96), 15-26.

Rathke, J. (2007). Social capital and political engagement of young people in Germany. Rad prezentiran na Općoj konferenciji Europskog Konzorcija za politička istraživanja (General Conference of the ECPR). Pisa.

Reardon, K. K. (1998). *Interpersonalna komunikacija*. Zagreb: Alinea.

Rudman, L. A. (2004). Sources of implicit attitudes. *Current Directions in Psychological Science*, 13(2), 80–83. doi:10.1111/j.0963-7214.2004.00279.x

Skupština SFRJ. (1990). *Konvencija o pravima djeteta*. Beograd: Službeni list SFRJ

SORA - Institute for Social Research and Consulting. (2005). EUYOUPART: Project Findings [publikacija na Internetu]. Preuzeto, (02. srpnja 2015) sa <http://www.sora.at/en/topics/political-culture/euyoupart-2003-2005/en-ergebnisse.html>

Vygotski, L. S. (1987). Interaction between learning and development. U Gauvain, M. i Cole, M. *Readings on the Development of Children* (str. 79-91). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Weiner, B. (1985). An Attributional Theory of Achievement Motivation and Emotion. *Psychological Review*, 92(4), 548-73.

Zeldin, S., Larson, R., Camino, L. i O'Connor, C. (2005). Intergenerational Relationships and Partnerships in Community Programs: Purpose, Practice, and Directions for Research. *Journal Of Community Psychology*, 33(1), 1-10.

Zenzerović Šloser, I. (2014). *Znam, razmišljam, sudjelujem: priručnik za nastavnike: pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Centar za mirovne studije i Mreža mladih Hrvatske.

QSR International. (2012). *NVivo 10*. [Računalni program] <http://www.qsrinternational.com>

Dodatak 1. Informirani pristanak

HRVATSKI STUDIJI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

University Centre for Croatian Studies at the University of Zagreb

INFORMIRANI PRISTANAK

Poštovani,

pozivamo Vas na sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju koje se provodi u svrhu pripreme diplomskog rada iz područja psihologije, a na temu "Društveno-politička uključenost mladih".

Prikupljanje podataka se provodi u periodu od 23. travnja do kraja svibnja 2015., a sastoji se u provođenju fokus grupa, dubinskih intervjuja i anketnih upitnika.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

1. Primarni cilj istraživanja je pobliže ispitati percepciju (osobne stavove i razmišljanja) uključenosti te razloge uključivanja/ne uključivanja mladih u društveno-politička zbivanja.
2. Sekundarni cilj istraživanja je javna diseminacija praktičnih implikacija nalaza istraživanja.

ZAŠTITA OSOBNIH PODATAKA

3. Vaše prijave su povjerljive te za njih znaju samo istraživač i prilikom njihova formiranja fokus grupa, ostali članovi fokus grupe.
4. Vaši odgovori i osobne informacije su povjerljivi te je proces njihova sažimanja i prikazivanja u potpunosti anoniman.
5. Audio zapisi i njihovi transkripti će biti dostupni isključivo istraživaču te će bilo kakvo njihovo danje citiranje biti učinjeno pod šifrom ili na način da je Vaš identitet zaštićen.
6. Vaši osobni podatci neće biti korišteni niti javno izneseni, u bilo kojem dijelu izvještaja, a od Vas se traže jer su potrebni za formiranje stratuma (adekvatnu raspodjelu u grupe).

IZJAVA O SUDJELOVANJU

7. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno. Slobodni ste u svakom trenutku povući svoj pristanak o sudjelovanju i napustiti istraživanje bez ikakvih posljedica.
8. Davanjem svog potpisa se smatra da ste suglasni sudjelovati u ovom istraživanju i potvrđujete da razumijete gore navedene informacije.

S poštovanjem,

Student, Božidar Nikša Tarabić;

Mentor, doc. dr. sc. Tihana Brkljačić.

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za psihologiju.

Za sve dodatne informacije nam se možete obratiti na: bozidar.tarabic@student.hrstud.hr

Datum i
mjesto _____
Ime i prezime _____

Vlastoručni potpis

Diplomski rad u najvećoj mjeri predstavlja samostalan angažman studenta, tako ovaj obrazac i ostali elementi istraživanja ne odražavaju mišljenje, stavove ili eksplicitne upute Odjela za psihologiju, već isključivo i osobno diplomanta koji provodi istraživanje.

FOKUS GRUPA – PITANJA

1. Kojim izvorima informacija o društveno-političkim zbivanjima se najčešće koristite?
2. Kada biste na skali od 1 do 7 ocjenjivali nečiju razinu informiranosti o društveno-političkim zbivanjima:
 - a. Što bi prema vašem mišljenju trebala znati osoba s razinom informiranosti 1
 - b. Što bi prema vašem mišljenju trebala znati osoba s razinom informiranosti 4
 - c. Što bi prema vašem mišljenju trebala znati osoba s razinom informiranosti 7
3. Koji su po vašem mišljenju mogući načini aktivnog uključivanja prosječnog građanina u javnoj politici?
4. Trebaju li osobe u dobi od 18 do 24 godine aktivno sudjelovati u javnoj politici? Zašto tako smatrate?
5. U kojoj dobi smatrate da su mladi sposobni preuzeti na sebe odgovorne društveno-političke funkcije? Obrazložite.
6. Koji su prema vašem mišljenju 'novi' (suvremeni) oblici društveno-političke participacije mladih?
7. Sudjelujete li u kojem od novih oblika društveno-političke participacije mladih koje ste naveli? Zašto da, a zašto ne? Opišite.
8. Koji je po vašem mišljenju najefikasniji način da se čuje glas mladih?
9. Da li aktivno sudjelujete u promicanju društveno-političkih promjena za koje smatrate da su nužne? Opišite načine i razloge svog sudjelovanja ili razloge ne sudjelovanja.
10. Ukoliko niste društveno-politički uključeni, koji su preduvjeti potrebni da vas se na to potakne?
Ukoliko jeste društveno-politički uključeni, što mislite da bi bilo potrebno da se aktiviraju i drugi?
11. Ovisno o tome sudjelujete li aktivno u promicanju društveno-političkih promjena opišite poteškoće:
 - a) s kojima se vi susrećete;
 - b) s kojima se susreću vaši društveno-politički aktivni prijatelji/poznanici.
12. Što je prema vašem mišljenju temeljna građanska dužnost svake punoljetne osobe (po pitanju društveno-političkog uključivanja)?
13. Koje elemente te dužnosti ispunjavate, a koje ne i zašto?
14. Što za vas znači biti politički eksponirana osoba?
15. S kime najčešće vodite razgovore vezane uz društveno-politička zbivanja? Zašto?

Božidar Nikša Tarabić

Diplomski rad u najvećoj mjeri predstavlja samostalan angažman studenta, pitanja postavljena tijekom fokus grupe stoga nisu odraz rada/stava Odjela za psihologiju, već isključivo i osobno diplomanta koji provodi istraživanje.

Dodatak 3. Internet anketni upitnik

1. Društveno-politička zbivanja me općenito:

1 – u potpunosti me ne zanimaju | 2 | 3 | 4 | 5 – izrazito me zanimaju

2. U prosjeku, vijesti vezane uz društveno-politička zbivanja pratim

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | ne pratim

3. Kojim izvorima informacija o društveno-političkim zbivanjima se najčešće koristite?

Internetski portali i novine (ciljano posjećivanje/čitanje) – čitanje članaka

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Internetski portali i novine (ciljano posjećivanje/čitanje) – čitanje komentara

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Društvene mreže (objave prijatelja njihovi osobni komentari)

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Društvene mreže (poveznice na objave portala i novina)

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Radio

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Televizija

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Teletekst

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Tiskovine (novine)

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

Osobni kontakt s drugima (razgovor)

1 – nikad | 2 | 3 | 4 | 5 – svakodnevno

4. Kada se informiram o nekom društveno-političkom pitanju koristim više različitih izvora kako bih provjero/la informaciju?

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

5. Kada se informiram o nekom društveno-političkom pitanju obratim se osobi od povjerenja za komentar ili savjet?

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

6. Koliko često se uključujete u razgovore vezane uz društvenopolitička zbivanja?

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

7. Koliko često s pojedinim skupinama vodite razgovore o društveno-političkim pitanjima?

Roditeljima

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Prijateljima

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Kolegama sa posla/fakulteta/škole

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Osobama s kojom sam u romantičnim odnosima

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Braćom ili sestrama

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Djedovima i bakama

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Rođacima

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

Učiteljima/profesorima

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

S osobama koje dijele mišljenje slično mome

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

S osobama koje imaju različito mišljenje od moga

1 put dnevno | 2-4 puta tjedno | 2-4 puta mjesečno | 1-5 puta godišnje | nije primjenjivo

8. Procijenite na skali od 1 do 7 razinu svoje informiranosti o društveno-političkim zbivanjima:

1 - pasivna razina – osobe koje znaju samo informacije kojima su neminovno okružene (koje ne mogu izbjeći), nemaju izražen stav o društveno-političkim pitanjima;

2 | 3 |

4 - srednje aktivna razina – osobe koje znaju nešto i o nekim zbivanjima, primarno onim koje ih se direktno tiču, imaju stav i razgovaraju, ali taj stav ne podupiru čvrstom argumentacijom;

5 | 6 |

7 - razina visoke informiranosti i kritičkog promišljanja – osobe koje imaju znanje o kontekstu, povijesti i kulturi te razumiju srž aktualnih društveno-političkih zbivanja.

9. U kojoj mjeri smatrate da ste informirani o mehanizmima društveno-političkog djelovanja? *Da se sutra dogodi nešto što bi željeli institucionalno riješiti biste li znali kako i gdje naći tu informaciju?*

1 – u potpunosti neinformiran | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti informiran

Mlade u sklopu formalnog obrazovanja treba od najranije dobi postepeno informirati o:

Građanskim kompetencijama

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Političkoj pismenosti

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Demokraciji

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Aktivnom građanstvu

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Starim i novim izazovima

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Demokracije

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Ljudskim pravima

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Rodnoj ravnopravnosti

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Interkulturalnosti

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Održivom razvoju

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

Osnovama ekonomske sfere

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

10. Kada pogledam unazad, volio/la bih da sam i ja imao/la ovakav tip obrazovanja

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

11. Jeste li do sada sudjelovali u društveno-političkom djelovanju putem bilo kojeg od navedenih načina: *Ukoliko ne znate što pojedini pojam znači označite ili ste premladi da bi participirali u nekom od njih označite "NP" Nije Primjenjivo*

Glasanje	Da	Ne	NP
Potpisivanje peticija	Da	Ne	NP
Javna rasprava	Da	Ne	NP
Potpisivanje (prikupljanje potpisa) za pokretanje referenduma	Da	Ne	NP
Razgovor o društveno-političkim zbivanjima	Da	Ne	NP
Prosvjed	Da	Ne	NP
Tribina ili javno okupljanje	Da	Ne	NP
Rad u političkoj stranci	Da	Ne	NP
Rad u nevladinoj organizaciji	Da	Ne	NP
Rad u udruzi	Da	Ne	NP
Sastanak u zajednici	Da	Ne	NP
Pismeno obraćanje nekoj ustanovi ili organizaciji jer ste smatrali da ste	Da	Ne	NP

zakinuti ili prevareni			
Aktivizam	Da	Ne	NP
Aktivnosti putem društvenih mreža (komentiranje)	Da	Ne	NP
Aktivnosti putem društvenih mreža (priključivanje grupama podrške neke ideje)	Da	Ne	NP
Aktivnosti putem društvenih mreža (pisanje statusa)	Da	Ne	NP
Štrajk	Da	Ne	NP
Bojkot (bojkot proizvoda, usluge i sl.)	Da	Ne	NP
Komentiranje postova ili članaka na društvenim mrežama ili portalima	Da	Ne	NP
Razgovor s poznanicima/prijateljima	Da	Ne	NP
Kontaktiranje zaposlenika određenog ministarstva	Da	Ne	NP
Kontaktiranje lokalnih političara, članova lokalne skupštine	Da	Ne	NP
Kontaktiranje zastupnika sabora	Da	Ne	NP

12. Trebaju li osobe u dobi od 18 do 24 godine aktivno sudjelovati u javnoj politici?
Ne | Ovisi o kontekstu | Da

13. U kojoj dobi smatrate da su mladi sposobni preuzeti na sebe odgovorne društveno-političke funkcije? _____.

14. Smatram da je važno da na glasanje izađu svi, neovisno o rezultatima: *Bitnije da na glasanje izađe većina stanovništva pa da to možda bude nezrela ali barem odluka svih!*

1 – u potpunosti se ne slažem | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se slažem

15. Jeste li u posljednjih godinu dana sudjelovali nekoj akciji koja je imala za cilj poboljšati uvjete življenja u vašem susjedstvu / lokalnoj zajednici?
Da | Ne

16. Jeste li glasali na				
2013 referendumu o braku	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la biračko pravo
2014 Euro Parlamentarnim izborima	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la biračko pravo
2014 Predsjednički izborima RH prvi krug	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la biračko pravo
2015 Predsjednički izborima RH drugi krug	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la biračko pravo

17. Jeste li dali potpis za raspisivanje referenduma vezanog uz				
2013 Unošenje Ustavne definicije braka	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la glasačko pravo
2014 Privatizaciju autocesta	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la glasačko pravo
2014 Outsorcing	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la glasačko pravo
2014 Za promjenu izbornog zakona i odabir zastupnika imenom i prezimenom	Da	Ne	želim info zadržati za sebe	nisam imao/la glasačko pravo

18. U kojoj mjeri sljedeće tvrdnje opisuju vašu društveno – politički aktivnost ili ako niste bili aktivni u kojoj mjeri opisuju razloge vaše (ne) motiviranost:

Nedostaje mi slobodnog vremena

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Većina društveno-političkih pitanja za mene nema osobnog značaja (ne tiče me se izravno)

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Ne želim obavezu (uključenost kao dodatna obaveza)

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Općenito nisam zainteresiran/a za društveno-politička pitanja

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Imam osjećaj da moja aktivacija neće puno pridonijeti (kap u moru)

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Ne želim ulaziti u rasprave /konflikte

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane obitelji

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane prijatelja

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Moj angažman ne bi bio/ nije bio dobro prihvaćen od strane uže društvene zajednice

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Moj angažman bi mogao biti/ je bio ismijan

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Osobe koje se angažiraju često dožive puno negativnih iskustava

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Još uvijek nam nije "toliko loše" (kao društvu) da bih osjetio/la potrebu da se angažiram

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Imam osjećaj da moj glas nije bitan (da druge ne zanima što imam za reći)

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Ne pronalazim skupinu istomišljenika koja bi me podržala

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

Suprotna strana nameće svoje mišljenje bez pravog dijaloga

1 – u potpunosti se ne odnosi na mene | 2 | 3 | 4 | 5 – u potpunosti se odnosi na mene

19. Dob _____.

20. Spol M | Ž

21. Županija u kojoj ste proveli najveći dio svog života

- Bjelovarsko-bilogorska
- Brodsko-posavska
- Dubrovačko-neretvanska
- Istarska
- Karlovačka
- Koprivničko-križevačka
- Krapinsko-zagorska
- Ličko-senjska
- Međimurska
- Osječko-baranjska
- Požeško-slavonska
- Primorsko-goranska
- Sisačko-moslavačka
- Splitsko-dalmatinska
- Šibensko-kninska
- Varaždinska
- Virovitičko-podravska
- Vukovarsko-srijemska
- Zadarska
- Zagrebačka
- Grad Zagreb
- Nešto drugo:

22. Studirate li

Ne Studiram | Studiram

23. Najviša postignuta razina obrazovanja (za one koji ne studiraju)

- NK – nezavršena osnovna škola
- NSS – završena osnovna škola
- SSS – završena srednja škola
- Učenik srednja
- Škola (trenutno)
- VŠS stari program
- VSS – završen preddiplomski ili diplomski sveučilišni ili stručni studij
- mr.sc. ili dr.sc. – završen magisterij ili doktorat

24. Koliko iznosi broj članova vašeg kućanstva?

1 | 2 | 3 | 4 | više od 4